

RAUNO PIETILÄINEN • RAUNI RÄTY (TOIM.)

LAPPILAISEN NUOREN TULEVAISUUTTA TUKEMASSA

SOKU – HANKKEESSA TEHTYÄ, KOETTUA JA UUSIA VISIOITA

LAPPILAISEN NUOREN TULEVAISUUTTA TUKEMASSA

RAUNO PIETILÄINEN • RAUNI RÄTY (TOIM.)

LAPPILAISEN NUOREN TULEVAISUUTTA TUKEMASSA

SOKU – HANKKEESSA TEHTYÄ, KOETTUA JA UUSIA VISIOITA

Sarja B. Tutkimusraportit ja kokoomateokset 1/2017

*Lapin ammattikorkeakoulu
Rovaniemi 2017*

© Lapin ammattikorkeakoulu ja tekijät

ISBN 978-952-316-167-2 (nid.)
ISSN 2489-2629 (painettu)
ISBN 978-952-316-162-7 (pdf)
ISSN 2489-2637 (verkkojulkaisu)

Lapin ammattikorkeakoulun julkaisuja
Sarja B. Tutkimusraportit ja
kokoomateokset 1/2017

Rahoittajat: Vipuvoimaa EU:lta 2014–2020,
Euroopan Unioni Euroopan sosiaalirahasto,
Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus

Toimittajat: Rauno Pietiläinen & Rauni Rätty
Kansikuva: Tanja Wallin
Taitto: Lapin AMK, viestintäyksikkö

Lapin ammattikorkeakoulu
Jokiväylä 11 C
96300 Rovaniemi

Puh. 020 798 6000
www.lapinamk.fi/julkaisut

Lapin korkeakoulukonserni LUC
on yliopiston ja ammattikorkeakoulun strateginen yhteenliittymä.
Konserniin kuuluvat Lapin yliopisto
ja Lapin ammattikorkeakoulu.
www.luc.fi

SISÄLLYS

RAUNI RÄTY

ESIPUHE	7
Hankkeen alkuidea	8
SOKU-hanketoiminnan kivijalkana	8
Johtamista, koordinointia ja verkostoyhteistyötä	10
Lähteet	13

JARI LINDH

SOSIAALINEN KUNTOUTUS	15
Lähteet	19

MARJO ROMAkkANIEMI & RAUNI RÄTY

SOSIAALINEN OSALLISUUS KÄSITTEENÄ JA KÄYTÄNTÖINÄ	23
Lähteet	25

RAUNO PIETILÄINEN

LAPPILAINEN NUORI TULEVAISUUTTA ETSIMÄSSÄ	27
Nuorten työllisyystilanteesta Lapissa	27
Yksin maailmassa	29
Korvaava sosiaalinen todellisuus	33
Nuoren hyvinvointi ja toimintakyky	36
Työmarkkinoilla	38
Lähteet	40

KAISU PULJU, MIKKO RAAPPANA & PIRJO ISOMETSÄ

POTKURIN KYDISSÄ JA OHJAKSISSA – TEHTYÄ, KOETTUA JA TÄRKEITÄ ASKELEITA	43
Asiakkuuden muodostuminen	44
Miten motivoida nuori mukaan, miten ylitetään pullonkauloja?	45
Nuorten toimintaa.	45
Nuorten askeleita koulutus- ja työelämäpoluille	50
Nuorten kokemaa ja kertomaa	50
Yhteistyökumppaneiden kokemuksia.	52
Lähteet	53

RAUNO PIETILÄINEN & RAUNI RÄTY

TUPA- TULEVAISUUSPAJA KOSMOKSESSA	55
Mitä on TuPa-toiminta?	55
TUPA –toimintaa verkostotyönä	56
Sosiaalisen kuntoutuksen vaiheet	57
Yhteiskunnan muutos ja nuoren elämäntilanne vuoropuhelussa	58
Yhteenvetoa	60
Lähteet	61

KIRJOITTAJAT	63
---------------------	----

ESIPUHE

Rauni Rätty

Kädessä tai luennassasi on SOKU- Nuorten työelämäsosialisuuden ja sosiaalisen koulutuksen kehittäminen – hankkeen julkaisu artikkelikokoelmana. SOKU-hanke kuuluu Euroopan Unionin EU:n Sosiaalisen osallisuuden ja köyhyyden toimintalinjaan 5., jonka erityistavoitteena on työelämän ulkopuolella olevien työ- ja toimintakyvyn parantaminen. Hankkeen päärahoittajana on EU:n Euroopan sosiaalirahasto ESR ja rahoittajaviranomaisena on Pohjois-Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus ELY.

Hankkeen toiminta alkoi maaliskuussa 2015 jatkuen tammikuun 2018 loppuun saakka. Hankkeen päätoteuttajana on Lapin ammattikorkeakoulu Oy ja osatoteuttajina ovat Meri-Lapin työhönvalmennussäätiö Kemissä, Seita-säätiö Sodankylässä ja Lapin yliopisto. Hanke on maakunnallinen yhteistoimintahanke, jossa toimijat sijaitsevat ja toimivat Lapin eri seutukunnissa ja eri toiminta-alueilla. Kullakin toimijataholla osatoteuttajana on hankkeen yhteisten tavoitteiden lisäksi omia erityistavoitteita ja toteutettavia toimintamuotoja.

Tähän julkaisuun on koottu niin teoreettista kuin käytännön tietoa, joita ovat auki kirjoittaneet hankkeen asiantuntijoina ja tutkijoina toimivat apulaisprofessori Jari Lindh Lapin yliopistosta ja yliopettaja Rauno Pietiläinen Lapin ammattikorkeakoulusta, projektipäällikkö Rauni Rätty Lapin ammattikorkeakoulusta, tutkimuspäällikkö Marjo Romakkaniemi Lapin yliopistosta, projektityöntekijät Mikko Raappana Meri-Lapin työhönvalmennussäätiöstä ja Kaisu Pulju Seita-Säätiöstä sekä Lapin ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelija Pirjo Isometsä. Pirjo yhdessä projektityöntekijöiden kanssa on koonnut arvokasta kokemustietoa projektiin osallistuvilta nuorilta, yhteistyökumppaneilta ja viranomaistahoilta. Artikkeleissa on hyödynnetty myöskin hankkeessa toteutettujen koulutustilaisuuksien tuomaa antia, hankkeen eri työpaikoista ja ryhmätoiminnoista saatua antia. Jotta erityisesti hankkeen toimintoihin osallistuvien nuorten kokemustieto pysyy tietosuojattuna on tässä julkaisussa vältetty tarkkaa tapauskuvauksellista otetta ja siten yksittäiset kuvaukset, havainnot tai kokemukset nuorten arjesta on sisällytetty yleisemmällä tasolla teksteihin.

HANKKEEN ALKUIDEA

syntyi Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun (nyk Lapin AMK) koordinoiman VASPA Vammaispalvelujen kehittäminen Länsi-Pohjassa - hankkeessa (2010–2012) toimineen ”Osatyökykyisten työ ja työllistymisen tukeminen” - työryhmässä. Työryhmä tuolloin pureutui selvittämään alueella osatyökykyisten ja vajaakuntoisten työllistymismahdollisuuksia ja esteitä. Hankkeen päättymisvaiheessa nousi esille tarve kuntoutuksen seudulliseen kehittämiseen. Alkuidea esitettiin Länsi-Pohjan sairaanhoitopiirin alueen kuntoutuksen asiakasyhteistyötoimikunnalle, joka kannusti asian edelleen työstämistä hankehakemukseksi asti ja käytäntöön. Toimikunta nimesi asiaa valmistelemaan työryhmän, johon tuolloin nimettiin jäsenet Meri-Lapin työhönvalmennussäätiöstä, Tornion kaupungista, Länsi-Pohjan sairaanhoitopiirin kuntayhtymästä, KELAn Kemin toimistosta ja Kemi-Tornion ammattikorkeakoulusta. Työryhmä työsti hankeideaa edelleen ja myöhemmin työryhmän kokouksiin kutsuttiin mukaan asiantuntijoina muun muassa edustajat perusterveydenhuollon yksiköstä ja Kemin työllistämishankkeesta, Tornion työvoimalasäätiöstä, Sodankylän Seitasäätiöstä sekä Rovaniemen EDUROsta. Työryhmän keskusteluissa yksimielisesti todettiin kehittämistyön tärkeys ja sopivuus toteuttaa kehittämistyötä hankkeen muodossa. Koska kuntoutus on laaja, johon kuuluvat olennaisesti monitoimijuus ja moniasiakkuus, suunniteltiin aluksi hankkeen kohderyhmäksi työikäisten ikäryhmää. Myöhemmin kohderyhmä täsmentyi nuorten ja nuorten aikuisten ikäryhmään ja siinä vaiheessa rakentui hankesuunnitelma SOKU- hankkeelle,

Hankkeen sisällöllisessä suunnittelutyössä on hyödynnetty ja huomioitu useiden eri hankkeiden ja selvitysten tuotoksia mm Kuntoutussäätiön selvitys nuorten sosiaalisesta kuntoutuksesta (2014; Raportteja ja muistioita 2014:42), hallituksen määrittämiä linjauksia ja lainsäädäntöuudistusmuutokset.

SOKU-HANKETOIMINNAN KIVIJALKANA

on uusi sosiaalihuoltolaki (2014), jonka tarkoitus on luoda nykyaikaiselle suomalaiselle sosiaalihuollolle sääntö- ja normipohjaa. Lain tarkoitus on pyrkiä edistämään ja ylläpitämään hyvinvointia ja sosiaalista turvallisuutta, vähentää eriarvoisuutta ja edistää osallisuutta, turvata yhdenvertaisin perustein tarpeenmukaiset, riittävät ja laadukkaat sosiaalipalvelut sekä muut hyvinvointia edistävät toimenpiteet. Lisäksi lain tarkoituksena on edistää asiakaskeskeisyyttä sekä asiakkaan oikeutta hyvään palveluun ja kohteluun sosiaalihuollossa sekä parantaa yhteistyötä sosiaalihuollon ja kunnan eri toimialojen sekä toimijoiden välillä. (Sosiaalihuoltolaki 2014). SOKU-hankkeen suunnitteluvaiheessa edellä mainitut sosiaalihuoltolain määrittelemät tavoitteet ovat perustana ja sisäänrakennettu projektin tavoitteisiin sekä käytännön toimintaan.

Sosiaalihuoltolaissa määritellään sosiaalinen kuntoutus sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen keinoin annetuksi tehostetuksi tueksi sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi. Lain mukaan tähän kuuluvat sosiaalisen toimintakyvyn ja kuntoutustarpeen selvittäminen, kuntoutusneuvonta ja – ohjaus sekä tarvittaessa kuntoutuspalvelujen yhteensovittaminen, val-

mennus arkipäivän toiminnoista suoriutumiseen ja elämänhallintaan, ryhmätoiminta ja tuki sosiaaliin vuorovaikutussuhteisiin sekä muut tarvittavat sosiaalista kuntoutumista edistävät toimet. Nuorten sosiaalisella kuntoutuksella tuetaan nuorten sijoittumista työ- ja työkokeilu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikkaan sekä ehkäistään näiden keskeyttämistä. (Sosiaalihuoltolaki 2014).

Hankkeen tarkoitus on kehittää lappilaista toimintatapaa nuorten sosiaalisen kuntoutuksen edistämiseksi, lisätä asiakaslähtöisyyttä nuorten ohjauksessa, edistää uuden sosiaalihuoltolain mukaisten aktiivisuussuunnitelmien tekemistä ja toteuttamista sosiaalisen kuntoutuksen paikallisissa monialaisissa verkostoissa sekä kehittää tätä systeemiä koordinoivaa kokonaisjärjestelmää.

Päätavoitteeksi asetettiin nuorten ja nuorten aikuisten työelämäosallisuutta ja toimijuutta edistävä sosiaalisen kuntoutuksen toimintamallin kehittäminen sellaisille alle 30 – vuotiaille nuorille aikuisille, joilla on erilaisia työ- ja toimintakyvyn vajaita. Erilaista nuorten ryhmä- ja työpajatoimintaa toteutetaan sekä monissa nuorten tavanomaisissa kohtauspaikoissa että POTKURI-kohtauspaikoissa Näissä tarjotaan projektityöntekijöiden ja verkostokumppaneiden kanssa yhteistyönä matalan kynnyksen palveluohjausta, neuvontaa ja tukea sekä osallisuutta lisääviä toimintoja. Valmennusta arkipäivän toiminnoista suoriutumiseen ja elämänhallintaan toteutetaan järjestämällä viikoittaista säännöllistä toimintaa, Sen keskeisenä ytimenä alkuvaiheesta alkaen on ollut nuorten omaehtoinen ja heidän intresseistään lähtenyt ryhmätoiminta. Hankkeen seuraavassa vaiheessa kehitetään erityisesti sosiaalisen toimintakyvyn ja kuntoutustarpeen selvitystä, palveluohjausta ja neuvontaa sekä tarvittaessa niiden yhteensovittamista niin kutsutun TuPa-TulevaisuusPajan toiminnalla. Tätä kuvataan tarkemmin raportin viidennessä (5) luvussa.

Toiminnot ja toimenpiteet eivät hankkeen ensi vaiheessa ole vielä vahvasti työelämän suuntaan tähtäviä, joskin hankkeessa rakennettavan sosiaalisen kuntoutuksen toimintamallissa arvioidaan nuoren elämäntilannetta, työ- ja toimintakykyä, autetaan yksilöllisen tukisuunnitelman laatimisessa, annetaan neuvontaa ja palveluohjausta, edistetään asiakas- ja kuntoutussuunnitelman laatimista ja sen koordinoimista sekä kehitetään sosiaalisen ja ammatillisen kuntoutuksen palveluja. (Lapin ammattikorkeakoulu, hankehakemus 2014). Nuoria tuetaan ja motivoidaan oman elämän suunnitteluun yksilöllisesti sosiaalisen kuntoutuksen prosessissa, jonka maalina on koulutus- ja työelämäpolkujen löytyminen nuorelle. Ohjaustyössä pyritään mahdollisimman oikea-aikaiseen ajoitukseen.

Hankkeessa ollaan paraikaa rakentamassa yhdessä Lapin ammattikorkeakoulun pLAB- ohjelmistotekniikan laboratorion ammattilaisten kanssa työelämäosallisuuden mahdollistavaa verkkosivustoa, joka nuorten nimikilpailun seurauksena ristittiin Duunilaksi. Se on sovellus, jonka kautta tarjotaan ja välitetään lyhytkestoisia niin sanottuja silpputöitä, nuori kehittää omia työnhakutaitoja saaden työkokemusta ja myöskin palautetta suoritetuista työtehtävistä.

Sosiaalisen kuntoutuksen ja palveluohjauksen asiakastyötä ja toimintatapojen kehittämistyötä tehdään hankekunnissa ja seutukunnissa nuorten kanssa toimivien yhteistyöverkostojen ja – tahojen kanssa yhdessä. Kehittämistyössä hyödynnetään

luonnollisestikin olemassa olevaa osaamista, työ- ja toimintamuotoja sekä hyviä käytänteitä. Näin pyritään kumppanuuden kautta tunnistamaan nuorten poluilla olevia esteitä ja poistamaan niitä tarkoituksenmukaisella yhteistyöllä. Keskinäisellä avoimeen dialogiin perustuvalla työotteella varmistetaan asiakassuunnitelmien toteutumisen joustava eteneminen. Kehittämistyössä on ensiarvoisen tärkeää ammattilaisten osaamisen ja tieto- taidon vahvistaminen toteuttaa tehostettua nuorten palvelu- ja koulutusohjausta sekä ammatinvalinnanohjausta. Jokaista nuorta autetaan asiakassuunnitelmien toteutumisen varmistamiseksi rakennettavan tukiverkoston hankkimisessa. Näiden tavoitteiden suunnassa niin nuorille kuin nuorten kanssa työskenteleville ammattilaisille ja palveluntuottajille järjestetään useita erilaisia sekä yhteisiä että erillisiä koulutustilaisuuksia.

JOHTAMISTA, KOORDINOINTIA JA VERKOSTOYHTEISTYÖTÄ

SOKU-hankkeen toiminta käynnistyi Lapin ammattikorkeakoulun ja rahoittajaviranomaisen yhteisellä aloituskokouksella maaliskuussa 2015 ja toimintaa lähdettiin rakentamaan hankesuunnitelman ja hankepäätöksen mukaisesti. Hankkeesta tiedotettiin osatoteuttajakumppaneille Merivalle (Meri-Lapin työhönvalmennussäätiö) ja Seita-Säätiölle, yhteistyökumppaniorganisaatioille ja sidosryhmille. Yhteistyöhön tarttuivat Kemin ja Sodankylän sosiaalitoimi, etsivä nuorisotyö, nuorisotoimi, kehitysvammapalvelut, mielenterveysasema, seurakunta, työllisyysyksikkö ja TE-toimisto. Verkoston rooli ja merkitys on ensiarvoisen tärkeä, ollen myöskin ohjaava.

Keskeiset toimijat voidaan hankkeessamme luokitella julkisen ja kolmannen sektorin toimijoihin, säätiöihin, oppilaitoksiin, yrityksiin ja nuorten yhteisöihin. Yhteistyötä tehdään Meri-Lapin alueella toimivien muiden Sokra – Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohankkeen sateenvarjon alle kuuluvien hankkeiden kanssa yhteisten, säännöllisesti toteutuvien ”Hankekaffien” merkeissä. Niissä kuullaan toisten hankkeiden nykytilasta, vaihdetaan kokemuksia ja kuulumisia ja suunnitellaan yhteisiä toimintoja nuorten kanssa, koulutuksia ja tapahtumia. Tällä yhteistyöllä ja kokemuksilla on ollut vaikutusta SOKU – hankkeen toiminnan kehittämisessä.

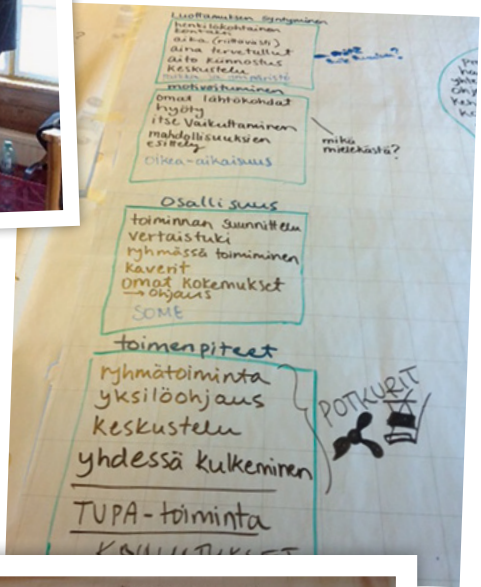
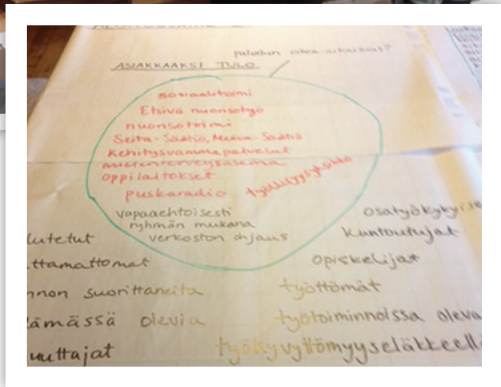
Erilaisilla verkostoilla ja yhteisöillä on oma roolinsa projektin etenemisessä. Esi-merkiksi etsivä nuorisotyö, sosiaalitoimi, työvoimatoimisto ja mielenterveysasema ovat merkityksellisiä yhteisöjä asiakasohjauksessa, asiakasyhteistyössä, ideoinnissa ja palvelujen joustavan jatkumon toteutuksessa. Nuorten yhteisöissä korostuvat kokemuksien jakaminen, vertaistuki, yhteistoiminta ja toiminnan suunnittelu. Julkisten organisaatioiden, kolmannen sektorin sekä yritysten kanssa tapahtuvassa yhteistyössä painottuu tiedottaminen ja vaikuttamistyö sekä oppilaitoksissa opiskelijoiden opintojen toteutuminen hanketoiminnassa.

Hyvät tulokset syntyvät vuorovaikutuksessa erilaisten ja eri tasoisten verkostojen ja toimijoiden kanssa. Keskeistä tässä mosaiikkimaisessa toiminnassa on se, että vuorovaikutustilanteissa kaikki kokevat hyötyvänsä vuorovaikutuksesta (win-win).

Hankkeen johtamiseen ja toiminnan koordinointiin sisältyy monenlaisia hallinnollisia, taloudenhoitoon, toimintaan, viestintään, dokumentointiin sekä arviointityöhön liittyviä tehtäviä. Näistä tehtävistä vastaa Lapin ammattikorkeakoulu hank-

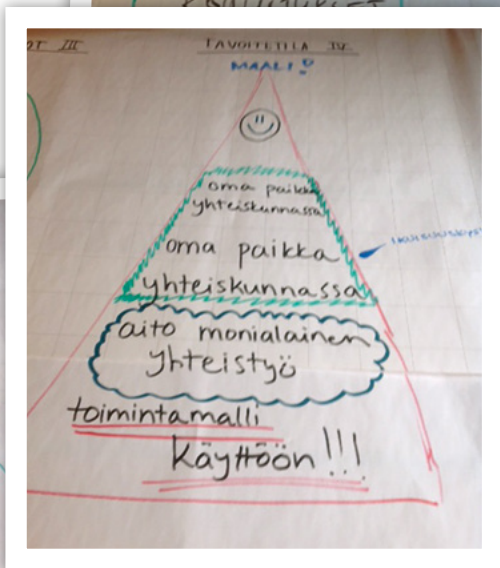
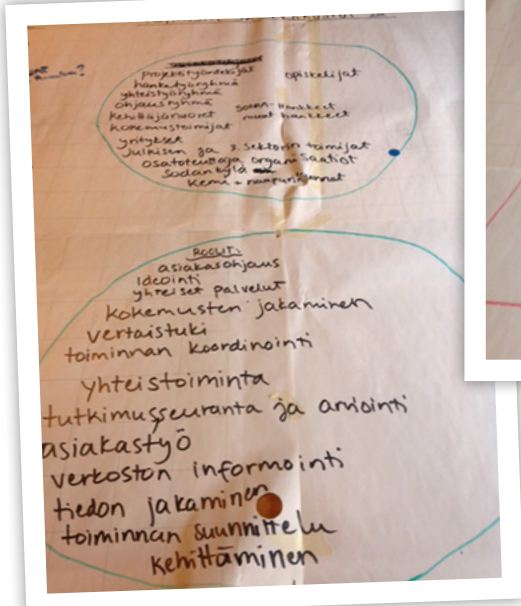
Hanketyöpajassa
mietitään

Toiminnan vaiheita
prosessina

Nuoret mukaan hankkeeseen

Toimijat ja verkostot

...ja maalina on...

keen päätoteuttajana. Hankkeen toimintaa ohjaa hankkeen toteuttajista ja sidosryhmistä koottu ohjausryhmä, jonka keskeisinä tehtävinä on hankkeen toiminnan ja talouden kokonais seuranta ja johtaminen rahoituspäätöksen ja hankesuunnitelman mukaisesti. Ohjausryhmä hyväksyy keskeiset tavoitteet ja suunnitelmat sekä käsittelee raportoinnit ja maksatushakemukset. Ohjausryhmä kokoontuu 3 – 4 kertaa vuodessa. Ohjausryhmän asioiden esittelijänä ja ohjausryhmän asiakirjojen valmistelusta vastaa projektipäällikkö.

Hankkeeseen palkatut työntekijät muodostavat hanketyöryhmän kokoontuen säännöllisesti keskimäärin kerran kuukaudessa, pääosin etäyhteyksin. Lisäksi kokoonnutaan yhteisille joko yksi tai kaksi päivää kestäville SOKU-työpajapäiville, joissa on ollut osallisena myös osatoteuttajakunnissa yhteistyöryhmien ja ohjausryhmän jäseniä sekä hankkeessa toimivia opiskelijoita ja nuoria kohderyhmän toimijoina. Näiden yhteisten päivien tavoitteena on yhdessä arvioida ja edelleen kehittää hankkeen toimintoja, oppia toisilta ja jakaa kokemuksia. Näiden kokoontumisten lisäksi projektipäällikkö ja hankkeen asiantuntija- yliopettaja osallistuvat Lapin ammattikorkeakoulun hyvinvointialan TKIO- tiimitoimintaan ja monialaisen kuntoutuksen tiimiin. Hankkeen työntekijät osallistuvat usein myös ohjausryhmän kokouksiin.

Hankkeen arviointi- ja tutkimussuunnitelman mukaisesti toimintaa arvioidaan koko hankekauden ajan muun muassa

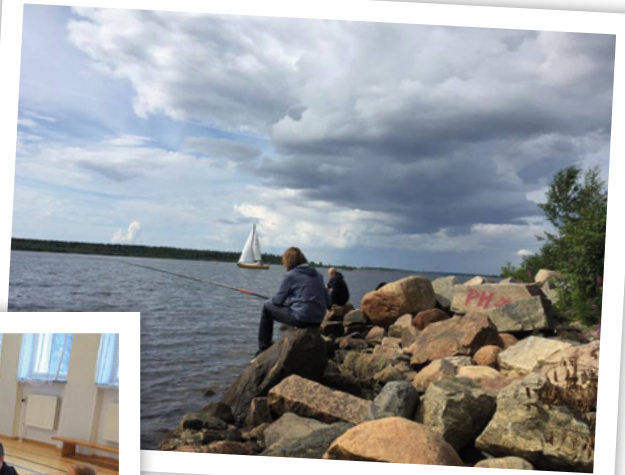
- vapaana keskusteluna ja osallistujapalauttein nuorten kanssa keskustellen ja kokemuksia dokumentoiden;
- arvioivana keskusteluna hanketyöryhmässä ja ohjausryhmässä hankesuunnitelman suuntaisesti ja
- tutkimushaastatteluina, joita on toteutettu sekä Kemissä että Sodankylässä.

Kaiken kaikkiaan eri arvioinneissa on noussut esille positiivinen kokemus hankkeen toiminnasta. Voimaantumisen nuoren omassa elämässä sekä oikean hyödyn ja tuen saaminen oman elämän hallintaan liittyvissä kysymyksissä on parasta palautetta hankkeelle.

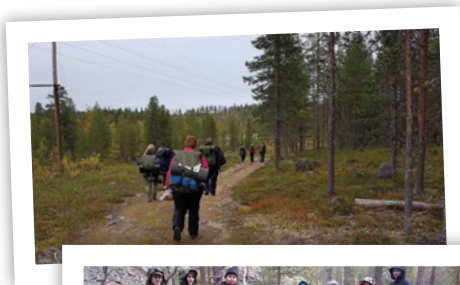
LÄHTEET

- Kuntoutussäätiö 2014. Selvitys nuorten sosiaalisesta kuntoutuksesta. Raportteja ja muistioita 2014:42. Helsinki.
- S20203 SOKU- Nuorten työelämäosallisuuden ja sosiaalisen kuntoutuksen kehittäminen 2015-2018 (ESR). Hankesuunnitelma 2014. EURA 2014-järjestelmä. Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus nro 100021/2014. Tulostettu 24.3.2015.
- S20203 SOKU- Nuorten työelämäosallisuuden ja sosiaalisen kuntoutuksen kehittäminen 2015-2018 (ESR). Toimintasuunnitelma 2015-2018. Työpaperi, Lapin AMK Oy.
- S20203 SOKU- Nuorten työelämäosallisuuden ja sosiaalisen kuntoutuksen kehittäminen 2015-2018 (ESR).TuPa-Tulevaisuuspaja, toimintasuunnitelma 16.11.2016. Työpaperi, Lapin AMK Oy.
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 17§.

*Kalastamassa
meren äärellä*

Rohkaisutyöpaja

Selviytymisleirillä Sodankylässä

SOSIAALINEN KUNTOUTUS

Jari Lindh

Sosiaalisen kuntoutuksen yhteiskunnallinen merkitys on korostunut, sillä niin kuntoutus ja koko kuntoutusjärjestelmä kuin sosiaaliala ja sosiaalityö ovat murroksessa ja erilaisten sisällöllisten ja rakenteellisten muutosten äärellä. Esimerkiksi tulevalla sote-palvelurakennemuutoksella, uudella sosiaalihuoltolailla ja toimeentulotuen perusosan siirtymisellä Kelalle tulee olemaan vaikutuksia sosiaalisen kuntoutuksen palveluprosesseihin ja kehittämistarpeisiin.

Uutta sosiaalihuoltolakia voidaan pitää merkittävänä askeleena kohti sosiaalisten tekijöiden hallitseman vajaakuntoisuuden ja vaikea-asteisen huono-osaisuuden hyväksymiseksi kuntoutuksen piiriin. Lain mukaan sosiaalisen kuntoutuksen tarpeen kriteerit määritellään muiden kuin lääketieteellisesti todetun sairauden tai vamman perusteella. Kuntien tehtävänä on huolehtia siitä, että toimintakykyyn, sosiaaliseen syrjäytymiseen, lähisuhde- ja perheväkivaltaan tai äkillisiin kriisitilanteisiin liittyvissä tilanteissa tuen tarpeessa olevien henkilöiden sosiaalisen toimintakyvyn, vuorovaikutuksen sekä yhteiskunnallisen osallisuuden vahvistamiseksi järjestetään sosiaalista kuntoutusta. (Järvikoski 2014, 17.)

On myös esitetty, että toimeentulotuen Kela-uudistuksen myötä toimeentulotuen merkitys sosiaalityössä vähenee, mikä mahdollistaa ja osin pakottaakin työn sisällölliseen kehittämiseen ja resurssien kohdentamiseen suunnitelmalliseen ja tavoitteelliseen asiakastyöhön sekä erilaisten sosiaalisten kuntoutuksen palvelujen kehittämiseen (Rajavaara & Karjalainen 2012). Samoin kasvavaa tarvetta sosiaalisen kuntoutuksen kehittämiseksi luovat nuorten ja nuorten aikuisten monimutkaistuneet työ- ja toimintakyöngelmat, kasvava pitkäaikaistyöttömyys, päihde- ja mielenterveysongelmat, köyhyys, huono-osaisuus ja syrjäytymisriskien lisääntyminen niin sosiaalityön kuin kuntoutuksen palveluissa (Aaltonen ym. 2015; Notkola ym. 2013).

Sosiaalinen kuntoutus on osa monialaista kuntoutusjärjestelmää ja se edellyttää käytännössä useimmiten eri ammattilaisten ja organisaatioiden välistä yhteistyötä ja verkostoitumista. Suomessa kuntien rooli ja merkitys työllisyydenhoidossa on ollut kasvussa 2000-luvun alusta lähtien. Työllisyyspolitiikan ja sosiaalipolitiikan tavoitteiden lähentyessä kunnat on liitetty lainsäädännön kautta enemmän mukaan pitkäaikaistyöttömien ja ns. syrjäytymisvaarassa olevien työllistymisen ja kuntoutuksen järjestämiseen. (Keskitalo 2013, 61–70.) Suuntaus näyttää olevan, että enemmän työllistymiseen ja kuntoutumiseen tukea tarvitsevien asiakkaiden palvelujen järjestämis-

vastuu olisi siirtymässä entistä voimakkaammin kuntien tehtäväksi (Välimaa ym. 2012, 12).

Myös useat yhteiskunnalliset tekijät nostavat sosiaalisen kuntoutuksen ajankohtaiseksi. Tänä päivänä esimerkiksi kansalaisten osallistumiseen, selviytymiseen sekä toiminta- ja työkykyyn liittyvät kysymykset ovat aiempaa monisyisempiä ja vaikeammin hallittavia. Vappu Karjalainen (2012) kirjoittaa modernisaatioteoreetikkoihin, kuten Ulrich Beckiin viitaten jälkimodernin aikakauden mukanaan tuomasta yksilöllistymiskehityksestä, jonka vaikutus näkyy esimerkiksi aiempien turvaa tuottavien rakenteiden purkautumisena ja yksilön vastuun lisääntymisenä. Yksilö joutuu yhä enemmän olemaan oman elämänsä vastuunottaja.

Nuorten sosiaalinen kuntoutus on viime vuosina noussut niin sosiaalityössä kuin kuntoutuksessa vilkkaan keskustelun kohteeksi (esim. Tuusa & Ala-Kauhaluoma 2014; Kokko & Veistilä 2016). Sosiaalisen kuntoutuksen käsite on koko historiansa aikana ollut liikkeessä ja saanut useita eri määritelmiä. Erilaiset tulkinnat ovat tehneet sosiaalisen kuntoutuksen käsitteen historiasta kirjavan. Sosiaalisen kuntoutuksen käsitettä on pidetty esimerkiksi koko kuntoutusjärjestelmän kattokäsitteenä, kuntoutustoimintaa läpäisevänä periaatteena tai ”jätemaana”, johon on voitu kaataa kaikki se, mikä ei ole kuulunut muuhun kuntoutukseen (Haimi & Kahilainen 2012). Sosiaalisella kuntoutuksella on viitattu laajasti syrjäytymistä ehkäisevään ja toimintakykyä vahvistavaan työhön, osallisuuden lisäämiseen ja elämönhallinnan tukemiseen (Tuusa & Alakauhaluoma 2014; SHL 1301/2014 17 §). Sillä on viitattu erityyppisiin kuntoutuspalveluihin, joiden keskeisenä tehtävänä on tukea kuntoutujien toimijuutta ja osallisuutta ja siten myös lisätä heidän todellisia toimintamahdollisuuksiaan (Lindh & Suikkanen 2011; Saikku & Kokko 2012; Romakkaniemi & Järvikoski 2013). Sosiaalista kuntoutusta on määritelty myös kohderyhmänsä kautta toimintana, joka kohdentuu syrjäytymisvaarassa oleviin tai syrjäytyneisiin nuoriin ja aikuisiin, mielenterveys- tai päihdekuntoutujiin, pitkäaikaistyöttömiin tai maahanmuuttajiin (Kokko & Veistilä 2016, 221–222).

Uudessa sosiaalihuoltolaissa on osaltaan pyritty vastaamaan kuntoutuksen sirpaleisuuteen ja sosiaalisen kuntoutuksen jäsentymättömyyteen toimintana sekä siihen, etteivät vakiintuneet kuntoutusjärjestelmät tavoittaneet riittävästi sosiaalisen kuntoutuksen tarpeessa olevia asiakkaita, kuten syrjäytymisvaarassa olevia nuoria. Sosiaalihuoltolakiuudistuksen taustalla on ajatus ihmisten tarpeista lähtevästä monialaisesta työstä, joka tulee yhteiskunnan täysivaltaista jäsenyyttä. Sisällyttämällä sosiaalisen kuntoutuksen käsite sosiaalihuoltolakiin on haluttu korostaa ihmisten arjen toimintamahdollisuuksia ja omien voimavarojen hyödyntämistä sekä yhteisöissä toimimista ja sosiaalisia vuorovaikutussuhteita. (Palola 2012, 30–32.) Sosiaalihuoltolain mukaan sosiaalinen kuntoutus perustuu aina kokonaisvaltaiseen arvioon asiakkaan toimintakyvystä ja kuntoutustarpeesta, jolloin on tärkeää, että niitä arvioitaessa myös muut kuntoutusjärjestelmät ja palvelut tulevat huomioiduksi. Tarvittaessa siihen voidaan kytkeä myös muita palveluja ja tukitoimia monialaisesti, yli sektorirajojen, esimerkiksi päihde- ja mielenterveyspalveluja. (SHL 1301/2014, 17§.)

Tahot, joiden kanssa yhteistyötä ”kuntoutuskumppaneina” tehdään, vaihtelevat kunnittain tai esimerkiksi projektikohtaisesti. Niitä voivat olla esimerkiksi kolmannen sektorin toimijat, Kela, oppilaitokset, sosiaali- ja terveystoimi, työhallinto ja yritykset. (Tuusa & Ala-kauhaluoma 2014; Hinkka ym. 2006; Liukko 2006.) Kuntoutuksen pirstaloituneella kentällä toimii monia toimijoita ja monia eri koulutustaustan ja työorientaation omaavia ammattilaisia. Kuntoutus sijoittuu sosiaali-, terveys-, työvoima-, koulutus- ja sosiaaliturvapolitiikkojen rajapintaan. Kaiken kaikkiaan sosiaalisen kuntoutuksen palvelut ja palvelukokonaisuudet ovat vasta rakentumassa ja paikalliset erot palvelujen järjestämisessä, sisällöissä ja tuottamisessa ovat suuria. Myös kohderyhmissä on paikallisia eroja.

Monet sosiaalisen kuntoutuksen keinoista ovat tavallisia sosiaali- ja muita kuntouttavia palveluita, joita ei useinkaan mielletä kuntoutukseksi, vaikka niillä olisikin merkittävää kuntoutusta edistävää vaikutusta (Kananaja 2012, 36). Moni kunnallisen sosiaalisen kuntoutuksen toimintamalleista ja palveluista kuuluu seuraavien palveluiden alle: aikuissosiaalityö, toimeentuloturva, maahanmuuttajapalvelut, mielenterveys- ja päihdepalvelut, sosiaalinen kuntoutus, talous- ja velkaneuvonta, toimeentulotuki ja työllisyydenhoidon palvelut (esim. Kesä ym. 2013). Käytännössä sosiaalisen kuntoutuksen piiriin luetaan usein monenlaisia asioita kuntouttavasta sosiaalityöstä ja kuntouttavasta työtoiminnasta aina sopeutumisvalmennuksiin ja erilaisiin toiminnallisiin menetelmiin, joiden arvioidaan tukevan työ- ja toimintakyvyltään alentuneiden kansalaisten osallistumis- ja kuntoutumismahdollisuuksia. (Suikkanen & Piirainen 1995; Hinkka ym. 2006; Mattila-Aalto 2012; Tuusa & Ala-Kauhaluoma 2014.) Esimerkiksi pitkään työttömänä olleiden kuntoutustarpeen osalta liikutaan usein ammatillisen ja sosiaalisen kuntoutuksen välimaastossa. Pitkään työttömänä olleilla ongelmat saattavat liittyä niin toimeentuloon, terveyteen kuin sosiaaliseen selviytymiseen. (Karjalainen 2011.)

Blomgren ym. (2016, 92) ovat hahmotelleet tutkimuksessaan kolme erilaista näkemystä sosiaalisesta kuntoutuksesta suhteessa kuntouttavaan työtoimintaan:

1. Sosiaalinen kuntoutus on matalan kynnyksen kuntouttavaa työtoimintaa.
2. Sosiaalinen kuntoutus edeltää kuntouttavaa työtoimintaa. Toimintakyvyn parantuessa sosiaalisesta kuntoutuksesta voidaan siirtyä työelämävalmiuksia edistävään kuntouttavaan työtoimintaan.
3. Sosiaalinen kuntoutus on suurempi kokonaisuus. Tässä näkyy sosiaalihuoltolain mukainen tulkinta, jossa sosiaalinen kuntoutus nähdään laajana, erilaisia toimintoja sisältävänä kokonaisuutena eikä sidos kuntouttavaan työtoimintaan tai työllistymisen edistämiseen ole niin kiinteä.

Sosiaalista kuntoutusta voi hahmottaa myös suhteessa kuntoutukseen. Kuntoutuksen ideana on alusta alkaen ollut saattaa yksilöt mahdollisimman itsenäiseen suoriutumiseen ja viimekädessä palkkatyöhön. Tavoite on koskenut niin lääkinällistä kuin ammatillista kuntoutusta, mutta toiminta on ollut eriytynyttä menetelmätasolla (Järvikoski & Härkäpää 2014; Järvikoski 2014; Miettinen 2011). Erityisesti kuntoutuksen

näkökulmasta kuntoutukseen liittyvän sosiaalisen ulottuvuuden laajeneminen merkitsee eriytymistä lääkinnällisen ja ammatillisen kuntoutuksen perinteisistä tavoiteista. Kuntoutuksen perusteiksi ovat tulleet myös sosiaaliset ja henkilökohtaiseen elämään liittyvät muut kuin vikaan, vammaan ja sairauteen liittyvät tekijät, joilla kuntoutusjärjestelmä aiemmin perusteli vetäytymistä kuntoutuksen käynnistämistä ja etenemisestä. Näiltä osin sosiaaliseen kuntoutukseen liittyvissä keskusteluissa on erityistä huomiota kohdistettu ryhmään, jota pidetään ammatillisen kuntoutuksen näkökulmasta residuaalina. (Piirainen 2016.)

Sosiaalisen kuntoutuksen yhteiskunnalliset perustelut liittyvät erityisesti osallisuuden tukemiseen ja syrjäytymisen ehkäisyyn. Se pyrkii asiakkaiden toimintakyvyn vahvistamiseen tavoitteellisesti erilaisin osallistavin ja toiminnallisina menetelmin. Haasteena on erityisesti se, että sosiaalisen kuntoutuksen palveluja järjestetään vielä varsin epäyhtenäisesti ja usein hankerahoituksella (Tuusa & Ala-Kauhaluoma 2014). Sosiaalinen kuntoutus osana aktivoivaa sosiaalipolitiikkaa, kuntoutusta ja sosiaalityön käytäntöjä hakee vielä muotoaan. Sosiaalityön käytössä ovat tavoitteiden mukaiset sosiaalipalvelut. Ammatillisen ja lääkinnällisen kuntoutuksen näkökulmasta sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteet ovat perinteiseen kuntoutukseen nähden usein luonteeltaan välitavoitetyyppisiä. Työllistymisen osalta tavoitteena ei ole esimerkiksi välitön työllistyminen, vaan työllistymisessä ja opinnoissa tarvittavien voimavarojen vahvistaminen sekä voimavarojen saaminen tavoitteenmukaisten palvelujen käyttöön (sosiaali- ja terveystyöpalvelut sekä työllistymisen tukeen liittyvät palvelut).

Kuntoutumisen päätavoite määrittää myös sosiaalisen kuntoutuksen kulkua, eikä toiminta viriä aina sosiaalityön ja sosiaalipalveluiden näkökulmasta. Sosiaalisen kuntoutuksen keinoin voidaan vahvistaa sosiaalivakuutukseen liittyvää ammatillista kuntoutusta. Esimerkiksi nuorisopsykiatrisia palveluja saaneen nuoren opintoja voidaan periaatteessa tukea sosiaalisen kuntoutuksen keinoin (esim. tuki sosiaalisista tilanteista suoriutumiseen, tukihenkilötoiminta, itsenäisen asumisen tuki). Usein kuntoutuksen käynnistyminen edellyttää monialaista yhteistyötä, johon sosiaalinen kuntoutus tarjoaa erityistä palvelu- ja menetelmäpohjaa. Sosiaalityön näkökulmasta ja organisatorisesti keskeiset kontekstit liittyvät sairaaloiden, kuntoutuslaitosten, työhallinnon ja sosiaalitoimistojen sosiaalityöhön. Yhteistyö eri kuntoutusmuotoja koordinoivien tahojen kanssa on keskeistä ja sen kehittämistä tarvitaan edelleen. Kuntoutuksen järjestämisessä ja tavoiteorientoituneessa palvelujen tuotannossa tarvitaan kokonaisuusien hallintaa, tarkoituksenmukaista infrastuktuuria ja koulutusta.

Mielenkiintoisen laajennuksen sosiaalisen kuntoutuksen ja osallisuuden suhteen ymmärtämiseen ja käsitteellistämiseen tarjoaa Martha Nussbaumin ja Amartya Senin (1993) toimintavalmiuksia koskeva ajattelu (capability approach). Toimintavalmiuksien käsite laajentaa ymmärrystä nuorten sosiaalisen kuntoutumisen ideasta ja sosiaalisen kuntoutuksen teoreettisesta perustasta suhteessa osallisuuden ja toimijuuden kysymyksiin (Saikku & Kokko 2012). Se nostaa kuntoutuksen ytimeksi yksilön ja yhteiskunnan välisen suhteen rakentumisen ja siihen liittyvät periaatteet ja toimintakäytännöt (ks. myös Suikkanen & Lindh 2008). Toimintavalmiuksien idea on nimenomaan keskittää huomio yhteiskunnan ja palvelujärjestelmien rakenteellisiin ja toi-

minnallisiin periaatteisiin ja mahdollisuuksiin tukea asiakkaan (tässä yhteydessä nuoren) lisääntyviä resursseja vaikuttaa omaan elämäänsä ja tavoitella itselleen tärkeitä päämääriä. Kun kuntoutuminen ajatellaan kykynä ja mahdollisuutena tehdä omaa elämää koskevia valintoja, voidaan sosiaalinen kuntoutuminen nähdä yksilön kasvavana kyvykkyytenä ja mahdollisuuksina elää elämänarvoista elämää. Nuoren kuntoutumisen tukeminen on tällöin nuoren tukemista siihen, että hän kykenee vapaasti, ns. sisäisten kyvykkyyksien puutteen ja ulkoisten mahdollisuuksien estämättä, tekemään omaa elämäänsä koskevia valintoja.

Toimintavalmiuksien teorian mukaan yksilöiden todelliset toimintamahdollisuudet muotoutuvat yksilöllisten ja yhteiskunnallisten tekijöiden vuorovaikutuksessa ja suhteissa (Nussbaum & Sen 1993; Björklund & Sarlio-Siintola 2010; ks. Suikkanen & Lindh 2008; Lindh & Suikkanen 2011). Hyvinvoinnin ja sen oikeudenmukaiseen jakautumiseen liittyvänä kehikkona toimintavalmiuksien teoria on kuntoutuksen viitekehystä laajempi. Kuntoutuksen näkökulmasta keskeisiä ovat teoriassa korostuvat toimijuuden, valinnanvapauden ja todellisten mahdollisuuksien periaatteet (ks. Lindh & Suikkanen 2011, 130). Toimintavalmiuksien teorian oleellisia kysymyksiä on, miten institutionaaliset rakenteet tukevat yksilön todellisia mahdollisuuksia toimia itselleen merkityksellä tavalla (Björklund & Sarlio-Siintola 2010, 37). Tämä voidaan ymmärtää myös kuntoutukseen kohdistuvaksi odotukseksi; miten kuntoutus osaltaan tukee yksilön toimijuutta ja siten lisää hänen todellisia toimintamahdollisuuksiaan yhteiskunnassa. Toimintavalmiusteorian keskiössä on, miten ihminen pääsee osallistumaan oikeudenmukaisen yhteiskunnan toimintaan (Saikku & Kokko 2012, 7). Toimintavalmiuksien teorian lähtökohdat ovat hyvin samansuuntaisia kun valtaistamiseen (empowerment) ja sosiaaliseen asianajoon liittyvässä ajattelussa (Hokkanen 2014).

SOKU-hankkeessa toteutetulla sosiaalisella kuntoutuksella on tuettu nimenomaan nuorten toimintavalmiuksia ja mahdollisuuksia tukevaa ja nuorten tarpeisiin kiinnittyvää, kokonaisvaltaiseen työskentelyorientaatioon perustuvaa toimintaa, jossa nuorten osallisuudella on keskeinen asema.

LÄHTEET

- Aaltonen, Sanna & Berg, Päivi & Ikäheimo, Salla (2015) Nuoret luukulla. Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä. Verkkojulkaisu ja 84. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura.
- Björklund, Liisa & Sarlio-Siintola, Sari (2010) Inhimilliset toimintavalmiudet suomalaisessa hyvinvointipolitiikassa. Teoksessa Heikki Hiilamo & Juho Saari (toim.) Hyvinvoinnin uusi politiikka – johdatus sosiaalisiin mahdollisuuksiin. Diakonia-ammattikorkeakoulu A Tutkimuksia 27. Helsinki.
- Blomgren, Sanna & Karjalainen, Jouko & Karjalainen, Pekka & Kivipelto, Minna & Saikkonen, Paula & Saikku, Peppi (2016) Sosiaalityö, palvelut ja etuudet muutoksessa. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 4/2016.
- Haimi, Tea & Kahilainen, Jaana (2012): Sosiaalisen kuntoutuksen käsitteen historiaa Suomessa. Kuntoutus 4/2012, 41–46.

- Hinkka, Terhi & Koivisto, Juha & Haverinen, Riitta (2006) Kartoittava kirjallisuuskatsaus sosiaalisen kuntoutuksen työmuodoista ja niiden vaikutuksista. Helsinki: Stakes, Raportteja 12/2006.
- Hokkanen, Liisa (2014) Autetuksi tuleminen. Valtaistavan sosiaalisen asianajon edellyttämät toimijuudet. Acta Universitatis Lapponiensis 278. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Järvikoski, Aila (2014) Monimuotoinen kuntoutus ja sen käsitteet. Raportteja ja muistioita 2013:43. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö.
- Järvikoski, Aila & Härkäpää, Kristiina (2014) Kuntoutuksen perusteet. Wsoypro: Helsinki, 96–97.
- Karjalainen, Vappu (2011) Työttömien ammatillisen kuntoutuksen kysymys. Teoksessa Aila Järvikoski & Jari Lindh & Asko Suikkanen (toim.) Kuntoutus muutoksessa. Lapin yliopistokustannus. Rovaniemi.
- Karjalainen, Vappu (2012) Yksilöllistymiskehitys muuttaa kuntoutusta- mutta miten? Teoksessa Vappu Karjalainen & Ilpo Vilkkumaa (toim.) Kuntoutus kanssamme. Ihmisen toimijuuden tukeminen. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus, Tampere: Juvenes Print - Suomen yliopistopaino Oy, 11–25.
- Keskitalo, Elsa (2013) Tavoitteena aktiivinen kansalaisuus. Teoksessa Keskitalo, Elsa & Karjalainen, Vappu (toim.) Kaikki työuralle! Työttömien aktivointipolitiikka Suomessa. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. Suomen yliopistopaino. Tampere.
- Kesä, Mikko & Kinnunen, Riitta & Ala-Kauhaluoma, Mika & Laiho, Anna & Müller, Jan-Erik & Joutsen, Minna 2013: Sosiaalisen kuntoutuksen selvitystyö. Loppuraportti 10.9.2013.
- Kokko, Riitta-Liisa & Veistilä, Minna (2016) Sosiaalityö ja sosiaalinen kuntoutus yhteistyönä. Teoksessa Maritta Törrönen & Kaija Hänninen & Päivi Jouttimäki & Tiina Lehto-Lundén & Petra Salovaara & Minna Veistilä (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus, 220–230
- Lindh, Jari & Suikkanen, Asko (2011): Vammaisuuden teoriat ja kuntoutuksen problematiikka. Teoksessa Järvikoski, Aila & Lindh Jari & Suikkanen Asko (toim.) Kuntoutus muutoksessa. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Liukko, Eeva (2006) Kuntouttavaa sosiaalityötä paikantamassa. SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja 9/2006. Helsinki.
- Mattila-Aalto, Minna (2012) Järjestöt ja sosiaalinen kuntoutus. Järjestöjen ja julkisen sektorin yhteistyö työikäisten kuntoutuksessa. Kuntoutus 4/2012, 71–76
- Miettinen, Sari (2011) Muutoksen mahdollisuus Suomen kuntoutusjärjestelmässä. Acta Universitas Tamperensis 1625, Tampere University Press. Tampere.
- Notkola Veijo & Pitkänen Sari, Tuusa Matti, Ala-Kauhaluoma Mika, Harkko Jaakko, Korkeamäki Johanna, Lehikoinen Tuula, Lehtoranta Pirjo, Puumalainen Jouni, Ehrling Leena, Hämäläinen Juha, Kankaanpää Eila, Rimpelä Matti, Vornanen Riitta (2013) Nuorten syrjäytyminen. Tietoa, toimintaa, tuloksia? Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisu 1/2013.
- Nussbaum, Martha & Sen, Amartya (1993) Introduction. Teoksessa Nussbaum, Martha & Sen, Amartya (toim.) The Quality of Life. Oxford: Oxford University Press.

- Palola, Elina (2012) Sosiaalinen kuntoutus uudessa sosiaalihuoltolaissa. Kuntoutus 35 (4), 30–33.
- Piirainen, Keijo (2016) Sosiaalinen kuntoutus ja muutoksen aikaansaaminen. Mikä on sosiaalisen kuntoutuksen paikka kuntoutusjärjestelmän kokonaisuudessa? Virta II -hankkeen loppuseminaari 25.8.2016, Kajaani – Kaukametsä. Luentodiat.
- Rajavaara, Marketta & Karjalainen, Vappu (2012) Sosiaalinen kuntoutus lakisääteiksi – mikä muuttuu? Kuntoutus 2/2012.
- Saikku, Peppi & Kokko, Riitta-Liisa (2012) Kuntoutuksen käytännöt Paltamon työllisyyskokeilussa. Toimijuuden tukeminen ammatillisessa ja sosiaalisessa kuntoutuksessa. Kuntoutus 4/2012, 5-16.
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 17§.
- Suikkanen, Asko & Lindh, Jari (2008) Yksilön ja yhteiskunnan vuorovaikutus kuntoutuksessa. Teoksessa Kallanranta, Tapani & Rissanen, Paavo & Suikkanen, Asko (toim.) Kuntoutus. Helsinki: Duodecim.
- Suikkanen, Asko & Piirainen Keijo (1995) Kuntoutus sosiaalipolitiikan muotona. Teoksessa Asko Suikkanen & Kristiina Härkäpää & Aila Järvikoski & Tapani Kallanranta & Keijo Piirainen & Marjatta Repo & Juhani Wikström (toim.) Kuntoutuksen ulottuvuudet. Juva: Wsoy.
- Tuusa, Matti & Ala-Kauhaluoma, Mika (2014) Selvitys nuorten sosiaalisesta kuntoutuksesta. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 42. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Välimaa, Anne & Ylipaavalniemi, Pasi & Pikkusaari, Suvi & Hassinen, Mikko (2012) Sosiaalisen työllistämisen toimiala - palveluilla tasa-arvoa työllisyyteen. Helsinki: Vates-säätiö

”Osallisuus hanketyössä ja osallisuuden palaset 2017” olikin Helsingissä pidettyjen helmikuun työkokouspäivien teema ja toimijanuoret esittelivät sanoin ja kuvin SOKUa Sosiaali- ja terveysministeriölle, rahoittajille ja tutkijoille. SOKU-hankkeen nuorten ”Osallisuuden palanen” muotoiltiin täällä Helsingissä max 2 minuutin pituisena esityksenä niin hyvin, että se valittiin kuulkaa voittajaksi! Raati oli vakuuttunut miten nuorten ääni pääsee esille tässä prokkiksessa. Ja se ääni pääsi esille vahvasti myös tällä reissulla. Kiitos Mirka ja Terhi! Ilman teitä tämä ei ois onnistunut. Kyllä tässä aivan oikealla tiellä vissiin ollaan! Myöhemmin ”palasesta” tehdään esittelyvideo suoraan Sosiaali- ja terveys ministeriöön! Kuvassa sitä vähän jo harjoitellaan.

Osallisuuden palaset ja osallisuus hanketyössä valtakunnalliset päivät pt.2. Saadaan nuorten ääni kuuluviin kun ollaan itte paikanpäällä sanomassa! Käytiin myös pötköttämässä kylillä Engelinaukiolla illalla Flashmobin merkeissä.

SOSIAALINEN OSALLISUUS KÄSITTEENÄ JA KÄYTÄNTÖINÄ

Marjo Romakkaniemi & Rauni Rätty

Osallisuuden käsitteen juuret ovat yhteiskuntatieteellisissä teorioissa. Sosiaalipoliittisesta näkökulmasta sosiaalinen osallisuus käsitetään valtion velvollisuudeksi mahdollistaa ja tukea kansalaisten osallistumista yhteiskuntaan. Yhteiskuntatieteellisissä teorioissa osallisuutta on käsitelty inklusio- ja eksklusio -vastinparien kautta. Inklusio tarkoittaa mukana olemista ja yhteisöön liittymistä tai liittämistä. Eksklusio puolestaan syrjään joutumista tai poissulkemista. Inklusiolla on voitu arvioida yhteiskunnallisen solidaarisuuden onnistumista. Inklusio ja eksklusio voidaan liittää myös kansalaisuuteen ja niillä voidaan kuvata hyvinvointivaltion palvelujen ja palvelujärjestelmän saatavuutta. Sosiaalista osallisuutta voidaan siten pitää tärkeänä tavoitteena sosiaali-, työllisyys- ja terveystieteissä. (Leemann, L., Kuusio, H. & Hämäläinen, R.-M. (2015.) Sosiaalipolitiikassa inklusio ja eksklusio –käsitteiden kaksijakoisuuden ymmärtäminen on tärkeää, jotta sosiaalinen osallisuus voidaan ymmärtää syrjäytymisen vastatoimena.

Sosiaalista osallisuutta pidetään tärkeänä sosiaali-, työllisyys- ja terveystieteissä. Osallisuus nähdään monessa yhteydessä syrjäytymisen vastakohtana. Todellisuudessa sille ei ole vakiintunutta määritelmää: se on moniulotteinen sateenvarjokäsite, joka kerää alleen erilaisia näkökulmia ja lähestymistapoja (Leemann, L., Kuusio, H. & Hämäläinen, R.-M. (2015.) Osallisuutta sosiaali- ja terveyspalveluissa on alettu korostaa syrjäytymisnäkökulman rinnalla ja siitä on tullut keskeinen osa aktivoivaa ja osallistavaa sosiaali-, terveys- ja työpolitiikkaa (Keskitalo & Karjalainen 2013). Yhteiskunnassa on erilaisissa elämäntilanteissa eläviä ihmisiä, joiden osallisuus on hyvin minimaalinen tai se on vaakalaudalla. Heitä on muun muassa syrjäytyneet tai syrjäytymisvaarassa olevat ihmiset, vaikeasti työllistyvät tai täysin työelämän ulkopuolella olevat työkäiset ihmiset, nuoret, osatyökykyiset tai vammaiset ihmiset sekä monin tavoin syrjintää kokevat ihmiset..

Osallisuuden ja osallistumisen käsitteitä käytetään usein synonyymeinä. Osallisuus (inclusion) kuitenkin viittaa siihen, että palveluiden käyttäjän tai asiakkaan toiminnalla on vaikutuksia esimerkiksi palveluprosessiin. Osallistuminen (participation) puolestaan voi olla mukanaoloa esimerkiksi tiedonantajan roolissa. Sirviön (2006) mukaan osallisuus voi olla mukanaoloa, osatoimijuutta, sitoutumista ja vastuunottoa. Yhteistyö voi olla näennäistä, jossa työntekijät päättävät toiminnan prioriteetit. Osallisuus on prosessiin vaikuttamista, kokemuksia jäsenyydestä ja yhteisöi-

minnasta. Kumppanuus puolestaan voidaan ymmärtää osallisuudeksi palveluiden kehittämiseen, tiedon ja uuden ymmärryksen luomista yhdessä. (Laitila 2010)

Vaikka osallisuus on käsitteenä hyvin samankaltainen osallistumisen kanssa, niiden sisältö poikkeaa silti merkittävästi toisistaan. Lähtökohtaisesti osallisuus on osallistumista vaativampaa ja se merkitsee omakohtaista sitoutumista, vaikuttamista asioihin sekä myös vastuun ottamista. Osallistuminen puolestaan taas kärjistäen ilmaistuna tarkoittaa lähinnä mukanaoloa tilanteissa, jonka muut ovat määrittäneet eikä siihen välttämättä tarvita omaa panosta. (Viirkorpi 1993, 22.) Osallisuus tarkoittaa arjessa toimintakykyä, merkityksellisiä sosiaalisia suhteita ja mahdollisuutta mielekkääseen tekemiseen, työhön tai opiskeluun. Jo yksikin näistä asioista toteutusaan vahvistaa osallisuutta.

Osallisuuden kokemukset kuitenkin realisoituvat aina viimekädessä tilannekohtaisen toiminnan kautta. Nuorten sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteena on nuorten osallisuus, mutta käsitteellä voidaan viitata mitä moninaisempaan toimintaan. Sitä voidaan lähestyä esimerkiksi kansalaisuutena, inklusiona, osallistumisena, voimaantumisenä tai valtaistumisena, asiakaslähtöisyytenä ja vaikuttamisena. Näkökulmat eivät ole toisiaan poissulkevia ja irrallisia. (Kivistö 2014, 42) Osallisuuteen liittyy läheisesti myös vallan käsite, missä määrin osallisuus mahdollistuu, millä tavoin, mitä ryhmiä osallistetaan. Se miten osallisuus ymmärretään, vaikuttaa siihen miten osallisuutta käytännössä pyritään edistämään ja miten toimitaan. Keskeinen kysymys onkin, millaista osallisuutta nuorilta edellytetään ja millainen liikkumattila ja valinnanvapaus nuorille avataan ja mahdollistetaan.

Osallisuutta voidaan käsittää myös tunteena, jonka syntyminen vaikuttaa yksilön mahdollisuudet toimia erilaisissa yhteisöissä, kuten esimerkiksi harrastuksissa, opiskelussa tai työkentillä. Se ilmenee muun muassa kokemuksina tasavertaisuudesta, luottamuksesta, arvostuksesta sekä mahdollisuuksista vaikuttaa asioihin siinä yhteisössä missä yksilö on osallisena. Osallisuus yhteiskuntaan puolestaan merkitsee mahdollisuutta terveyteen ja julkisiin palveluihin sekä sosiaalisiin suhteisiin. Demokraattisessa yhteiskunnassa jokaisella kansalaisella tulee olla oikeus osallistua omiin sekä yhteiskunnan asioihin. Elämäntilanteilla ja elämäntilanteilla on vaikutusta sekä osallisuuden asteeseen, että aktiivisuuden pyrkimiseen. (THL 2016.)

Osallisuuden kokemukset ja sosiaalinen verkosto toimivat suojaavina tekijöinä muun muassa syrjäytymistä vastaan. Syrjäytyminen ja eriarvoisuus ovat valitettavasti kasvavia ongelmia tämän päivän Suomessa. Nuorten pudokkuus ja syrjäytyminen herättävät huolta ja puhuttavat. Ne ovat tärkeitä ajankohtaisia haasteita, joihin pyritään löytämään ratkaisuja. Varsinkin maahanmuuttajanuorten kohdalla tilanne on akuutti. Tilastokeskuksen tutkimusten mukaan heillä on jopa yli viisinkertainen riski syrjäytymiseen verrattuna niin sanotun valtaväestön samaan ikäluokkaan kuuluviin nuoriin. Syrjäytymisen vastaparina toimivatkin osallisuuden eri ulottuvuudet, jotka asettuvat lähelle suomalaisen sosiologin Erik Allardtin hyvinvointiteoriaa. Allardtin teorian mukaan ihmisten perustarpeet eli hyvinvoinnin ulottuvuudet on jaettu kolmeen perusluokkaan eli Having (elintaso), Loving (yhteisyysuhteet) ja Being (vieraantumisen vastakohta) (Allardt 1976, 9). Näiden olennaisesti hyvinvointiin liit-

tyvien tarpeiden huomioon ottaminen arjessa sekä tasapainon löytäminen auttaisi käytännön elämässä.

Osallisuuden edistäminen on yksi Suomen hallituksen sekä Euroopan unionin keskeiseksi tavoitteiksi nostettuja köyhyyden torjumisen ja syrjäytymisen ehkäisemisen keinoja. Käytäntöön, kulttuureihin, rakenteisiin ja strategiatasoihin onkin kiinnitetävä huomiota suunniteltaessa yhteiskunnan toimia. Osallisuuden edistäminen keino-eriarvoisuuden vähenemiseen on merkittävää myös terveyden ja hyvinvoinnin kannalta. Keinoja on onneksi useita ja esimerkiksi pelkästään koulutusta lisäämällä, vahvistamalla omia voimavaroja ja riittäväillä tukitoimilla varmistetaan osallisuuden toteutumista. Myös edistämällä maahanmuuttajien mahdollisuuksia kieliopintoihin sekä lisäämällä osallistumismahdollisuuksia saadaan heitä integroitua entistä paremmin yhteiskuntaan ja näin ollen vähennetään syrjäytymistä. Sosiaalisten suhteiden vähyys voi huonontaa yksilön hyvinvointia ja yksinäisyyden tunteiden kokeminen puolestaan tuoda mukanaan uusia ongelmia. (THL 2016.)

SOKU-hankkeen toiminnan kohderyhmään kuuluu nuoria ja anuoria aikuisia, joilla on monenlaisia haasteita elämässään ja osalla heistä myös kulttuuritaustoista johtuvia kiinnittymättömyysongelmia. Haasteisiin haetaan ratkaisuja Kemiin ja Sodankylään perustetuilla matalan kynnyksen Potkuri-palvelupisteiden toiminnoilla sekä TuPa -TulevaisuusPaja-toiminnalla. Toiminnallisin menetelmin luodaan ja kehitetään paikallisia ratkaisuja osallisuuden ja aktivoitumisen edistämäksi. Hyvänä esimerkkinä tästä on sosionomiopiskelijan opinnäytetyönä toteuttama ryhmätoiminta kemiläisille maahanmuuttajataustaisille nuorille naisille. Opinnäytetyö yhtenä tavoitteena oli osallistaa heidät mukaan toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja sen kehittämiseen. Tämä toiminta on tarkoitus saada jatkumaan, mikä on maahanmuuttajanuorten tulevaisuuttakin ajatellen erittäin merkittävä asia. (Einola 2016.)

Osallisuuden kokemista SOKU-hankkeessa on edistetty sekä live-osallisuudella että sosiaalisen median välityksellä. Käytössä ovat kaikki keskeiset sosiaalisen median keinot esimerkkeinä facebook-ryhmät, WhatsApp ja tekstiviestintä. Ryhmätoiminta synnyttää mahdollisuuksia vertaistukeen, kavereiden saamiseen ja sen suunnitteluun osallistuminen lisää oman elämän hallinnan kokemuksia. Omien kokemusten jakaminen projektityöntekijöiden ja asiantuntijoiden kanssa voivat tuoda uutta ymmärrystä omaan elämään ja tuoda lisää näköaloja tulevaisuuteenkin. Osallisuuden kokemista edistävät myös muiden ryhmäläisten ohjaaminen omalla vahvuusalueella, vaikkapa keilaryhmän ohjaajana.

LÄHTEET

- Allardt, E. 1976. Hyvinvoinnin ulottuvuudet. Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Allianssi ry. 2012. Nuorten osallisuus. Viitattu 23.11.2016. www.alli.fi/nuorten+osallisuus
- Einola, J. 2016. Kemiläistenmaahanmuuttajatyttöjen osallisuuden tukeminen. Opinnäytetyö. Lapin ammattikorkeakoulu, Terveys- ja hyvinvointiala. Sosiaalialan koulutus.

- Jämsén, A. & Pyykönen, A. (toim.) *Osallisuuden jäljillä*. Saarijärvi: Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry. Luettavissa <http://www.jelli.fi/lataukset/2014/05/oSallisuuden-j%C3%A4ljill%C3%A4-verkkoversiopakattuna-16052014.pdf>. Viitattu 16.11.2016.
- Keskitalo, Elsa (2013) Tavoitteena aktiivinen kansalaisuus. Teoksessa Keskitalo, Elsa & Karjalainen, Vappu (toim.) *Kaikki työuralle! Työttömien aktivointipolitiikkaa Suomessa*. Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos. Suomen yliopistopaino. Tampere.
- Keskitalo, Elsa & Karjalainen, Vappu (toim.) 2013: *Kaikki työuralle! Työttömien aktivointipolitiikkaa Suomessa*. Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos. Suomen yliopistopaino. Tampere.
- Kivistö, Mari 2015. Kolme ja yksi kuvaa osallisuuteen. *Acta Universitatis Lapponiensis* 283.
- Leemann, L., Kuusio, H. & Hämäläinen, R.-M. (2015). *Sosiaalinen osallisuus*. Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke (Sokra). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla www.thl.fi/sokra.
- Laitila Minna 2010. Asiakkaan osallisuus mielenterveys- ja päihdetyössä. Itä-Suomen yliopisto, Terveystieteiden tiedekunta / Hoitotieteen laitos, julkaisuja no 31. Luettavissa <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-0224-5>. Viitattu 2.12.2016
- Pajula, E. (2014). Tositarinoita osallisuudesta. Teoksessa Jämsén, A. & Pyykönen, A. (toim.) *Osallisuuden jäljillä* (s. 11–21). Saarijärvi: Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry. Luettavissa <http://www.jelli.fi/lataukset/2014/05/oSallisuuden-j%C3%A4ljill%C3%A4-verkkoversiopakattuna-16052014.pdf>. Viitattu 16.11.2016. Lomakkeen yläreuna
- Sirvio, Kaarina, 2006. Lomakkeen alareuna
- Lapsiperheiden osallisuus terveyden edistämässä - mukanaolosta vastuunottoon. Asiakastilanteiden arviointia sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöiden ja perheiden näkökulmasta. Kuopion yliopiston julkaisuja. E, Yhteiskuntatieteet, no 132. Luettavissa <http://urn.fi/URN:ISBN:951-27-0502-8>. Viitattu 2.12.2016
- Terveyden ja hyvinvoinninlaitos (THL) 2016. Osallisuus. <https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus>. Viitattu 15.11.2016.
- Viirkorpi, P. 1993. *Osallisuus, yhteistyö, valta, muutos- asuinalueen uusi suunnittelu-järjestelmä*. Helsinki: Kuntatalon painatuskeskus.

LAPPILAINEN NUORI TULEVAISUUTTA ETSIMÄSSÄ

Rauno Pietiläinen

Koska kaikkien alle 30-vuotiaiden kohdalle tulee ajatella sitä, että työ on keskeisin osallistumisen muoto yhteiskunnassa, ainakin potentiaalisesti, niin työelämäosallisuuden nykytilan kehitystä on syytä tarkastella tilastojen muodossa. Valitettavasti viralliset tilastot eivät luokittele alle 30-vuotiaiden työttömyyttä, vaan ainoastaan alle 25-vuotiaiden osalta. Vertailemalla Työ- ja elinkeinoministeriön tilastotietoja kaikkien ja alle 25-vuotiaiden työttömien työnhakijoiden työttömyysastetta koko maassa Lapissa, Kemissä ja Sodankylässä saadaan nuorten työttömyyden kehityksestä ja työelämäosallisuudesta jonkinlainen kuva.

NUORTEN TYÖLLISYYSTILANTEESTA LAPISSA

Taulukossa 1 kuvataan kaikkien sekä alle 25 -vuotiaiden työtyöttömyysasteen (%) muutokset vuosina 2011-2015 työ- ja elinkeinoministeriön tilastojen mukaan (luettu 08.02.2016). Taulukosta voidaan havaita, että vuodesta 2011 lähtien Suomen työttömyysaste on noussut 4,3 %. Lapissa tämä muutos on ollut 4,0 %. Projektissa mukana olevissa Lapin kunnissa työttömyysaste on noussut vuosina 2011-2015 Kemissä 5,2 % ja Sodankylässä 4,3 %. Sodankylän työttömyysaste on ollut kyseisenä tarkasteluajana vain vähän koko maan työttömyysastetta korkeampi ja koko ajan Lapin keskimääräistä työttömyysastetta alhaisempi. Myös Sodankylän työttömyysasteen muutos on ollut valtakunnan keskimääräistä tasoa. Kemin työttömyysaste on ollut koko tarkastelujakson selvästi koko maan keskimääräistä työttömyysastetta heikompi ja myös työttömyyden heikentyminen on ollut suhteellisesti voimakkaampaa kuin Lapissa ja koko maassa.

TAULUKKO 1. Työttömyysasteen (%) muutokset vuosina 2011-2015 koko maassa, Lapissa sekä Kemissä ja Sodankylässä kaikkien työnhakijoiden ja alle 25 -vuotiaiden osalta (Lähde: Työ- ja elinkeinoministeriö: Työttömyystietoja ELY -keskuksittain ja kunnittain keskimäärin 2010-2015)

ALUE JA PAIKKAKUNTA	2011	2012	2013	2014	2015	MUUTOS 2011-2015
Koko maa, kaikki alle 25 -vuotiaat	9,1 12,3	9,4 12,7	11,3 13,2	12,4 13,2	13,4 13,4	+4,3 +1,1
Lappi, kaikki alle 25 -vuotiaat	12,7 13,8	13,3 13,9	15,4 14,2	16,5 13,3	16,7 13,1	+4,0 -0,7
Kemi , kaikki alle 25 -vuotiaat	14,3 18,3	14,5 17,3	17,3 17,0	18,9 17,1	19,5 16,1	+5,2 -2,2
Sodankylä, kaikki alle 25 -vuotiaat	10,2 9,6	10,2 9,0	12,4 8,9	13,9 8,2	14,3 7,3	+4,3 -2,3

Koko maassa alle 25-vuotiaiden työttömyysaste on hieman kasvanut vuosina 2011-2015, Lapissa se on hieman parantunut sekä Kemissä ja Sodankylässä selvästi parantunut. Työttömyyden kasvusta huolimatta nuorten työttömyyteen on ilmeisesti viranomaistoimin onnistuttu pureutumaan hyvin sekä Lapissa että projektin kohdekunnissa. Projektin kohdekunnissa ollaankin ilmeisesti tiedostettu hyvin nuorisotyöttömyyden hoidon merkitys. Voi olla, että tämä on myös vaikuttanut motivaatioon tehdä asioita vieläkin paremmin. Kemissä on toteutettu vuosina 2012-2015 kuntakokeiluna ”Kemiläisen työllistämisen malli”, jonka kokemuksia hyödynnetään vuonna 2016 käynnistetyn Kemien kaupungin työllisyyspalveluyksikön toiminnassa (Hakala, R. et al. 2015. http://www.kemi.fi/wp-content/uploads/2015/12/JULKAISU_KemiläistenTyollistamismalli.pdf, viitattu 28.07.2016).

Yhteenvedona voidaan todeta, että sekä Sodankylässä että Kemissä on nuorten työllistämiseen kiinnitetty erityistä huomiota ja että sitä kehitetään edelleen, mutta näistä toimintamalleista puuttuu vielä sosiaalihuoltolain (2014) mukainen sosiaalisen kuntoutuksen malli. Tällaisen mallin tarkoituksena on saavuttaa myös ne nuoret, jotka ovat vaarassa pudota kaikista palveluista.

SOKU –projektin päätavoitteeksi asetettiin nuorten ja nuorten aikuisten työelämäosallisuutta ja toimijuutta edistävä sosiaalisen kuntoutuksen toimintamallin kehittäminen sellaisille alle 30 –vuotiaille nuorille aikuisille, joilla on erilaisia työ- ja toimintakyvyn vajeita. Projektissa tarjotaan matalan kynnyksen palveluohjausta, neuvontaa ja tukea ja osallisuutta lisääviä toimenpiteitä. Niiden ei siis ensi vaiheessa tarvitse olla työelämän suuntaan tähtäviä. Toimintamallissa arvioidaan elämäntilannetta, työ- ja toimintakykyä, autetaan yksilöllisen tukisuunnitelman laatimisessa, annetaan neuvontaa ja palveluohjausta, edistetään kuntoutussuunnitelman laatimista

ja koordinointia sekä kehitetään sosiaalisen ja ammatillisen kuntoutuksen palveluja. (Lapin ammattikorkeakoulu, hankehakemus 2014).

YKSIIN MAAILMASSA

Yksinäisyys voidaan määritellä psyykkiseksi tilaksi, jossa ihminen kokee ahdistusta määrällisesti tai laadullisesti puutteellisista ihmissuhteista (Junttila 2015). Junttilan (2015) mukaan yksinäisyyden kokemus on suhteellisen riippumaton todellisista sosiaalisista verkostoista ja fyysisestä välimatkasta. Hän selittää yksinäisyyden kokemista tilannetekijöillä (esim. muutoilla), koetulla erilaisuudella, sosiaalisten taitojen vaikeuksilla, lapsuuden kaltoinkohtelulla sekä perityillä ominaisuuksilla ja opituilla toimintamalleilla (Junttila 2015). Geneettisten tekijöiden merkitys vähenee kokemusten myötä. Mielenterveyden keskusliiton verkkosivujen mukaan tällaisia ”sisäisiä ominaisuuksia” ovat mm. ujous, mikä on pitkälle geneettisesti määräytynyt (vrt. [http://mtkl.fi/tietoa-mielenterveydesta/aikuisille/yksinaisyys/viitattu 28.7.2016](http://mtkl.fi/tietoa-mielenterveydesta/aikuisille/yksinaisyys/viitattu%2028.7.2016)). Persoonallisuuden piirreteoriassa tämä on yhteydessä introverttisuuteen. Myöskin mielenterveysliiton sivuilla otetaan kantaa vieraan asuinympäristön sekä kiusaamisen vaikutuksiin yksinäisyyden kokemuksiin. ([http://mtkl.fi/tietoa-mielenterveydesta/aikuisille/yksinaisyys/viitattu 28.7.2016](http://mtkl.fi/tietoa-mielenterveydesta/aikuisille/yksinaisyys/viitattu%2028.7.2016)).

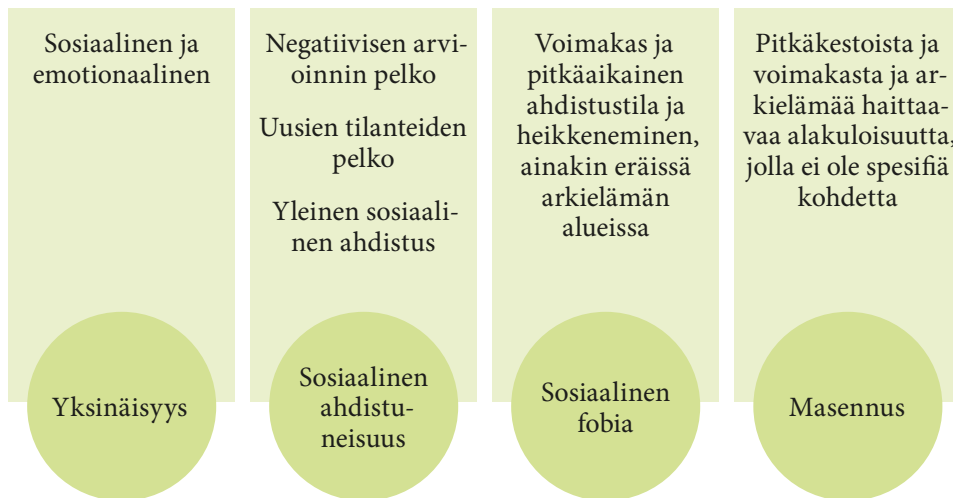
Junttila (2010; 2015) erottelee sosiaalisen ja emotionaalisen yksinäisyyden. Sosiaalinen yksinäisyys voi johtua sosiaalisen verkoston puutteesta tai siitä, ettei ole ketään läheistä ystävää, jonka kanssa voi puhua mistä tahansa. Emotionaalinen yksinäisyys voi johtua esim. jonkun läheisen suhteen menettämisestä. Sosiaalisten taitojen puutteella näyttäisi Junttilan (2010) väitöstudkimuksen perusteella olevan yhteyttä myös oppimisvaikeuksiin ja yksinäisyyttä kokevien vanhempien käsityksiin itsestään vanhempina.

Yksinäisyystutkija Juho korostaa yksinäisyyden yhteiskunnallista ja sosiaalista alkuperää (<http://www.valomerkki.fi/vantaan-lauri/vantaan-lauri-arkisto/joku-jaa-aina-syrjaan>, viitattu 01.08.2016). Hänen mielestään Suomessa ei ole poikkeuksellisten paljon yksinäisyyttä, vaan se on ilmiönä kytköksissä yhteiskuntien rakenteelliseen muuttumiseen. Näin ollen yksinäisyys ei ole ensisijaisesti psykologinen ongelma. Nykyisin sosiaalinen elämä on pirstoutunutta ja alkaa usein monta kertaa uudestaan. Siihen liittyy myös monenlaista omaa valintaa ja usein myös muuttoa, jotka voivat olla jonkinlaisia pakkorakojia. Perheet ovat pienentyneet ja ystävien merkitys on kasvanut. Saaren mukaan (<http://www.valomerkki.fi/vantaan-lauri/vantaan-lauri-arkisto/joku-jaa-aina-syrjaan>, viitattu 01.08.2016) hyvinvointivaltioissa sosiaalisten suhteiden ja ystävien merkitys korostuu onnellisuuden tuojana. Yksinäisyys edeltää taloudellisia pulmia, mutta ei toisin päin. Yksinäisyys on kuitenkin yhteiskunnalle taloudellinen ongelma. Yksinäisillä ihmisillä on enemmän hyvinvointiin liittyviä ongelmia: univaikeuksia, ylipainoa ja mielenterveysongelmia. Jotkut tekevät yksinäisyydellä bisnestä. Saaren (2015) mukaan yksinäisyys onkin nykyaikaisen Suomen yksi eriarvoisuuden muoto (<http://www.karjalainen.fi/uutiset/uutis-alueet/kotimaa/item/71683-ita-suomen-yliopiston-professori-yksinaisyys-on-uusi-eriarvoisuuden-muoto>, viitattu 1.8.2016).

RAY:n rahoittaman selvityksen (Toikka et al. 2015) mukaan kaikista suomalaisista yli 20 -vuotiaista aikuisista 10 % kokee yksinäisyyttä ja suhteellisesti kaikkein eniten yksinäisyyttä kokevat 20-29 vuotiaat (11,8 %). Yksinäisyys on vahvasti liitetty masennukseen, sillä yksinäisistä aikuisista peräti 70 % on kokenut masennusta viimeisen vuoden aikana (väestötasolla 25,8%). Joka neljännellä on ollut itsemurha-ajatuksia (väestöstä 5,5%). Noin puolet yksinäisyyttä kokeneista on kokenut työkykynsä heikentyneen (väestötasolla 27,1%). (Toikka et al. 2015).

Röngän (2016) nuoriin, yksinäisyyttä kokeneisiin aikuisiin (syntyneet 1986) kohdennettua väitöstutkimusta varten tehdyssä haastattelussa (n=39), 48% haastateltavista koki suhteet vanhempiin hyväksi, 88 % oli kokenut koulussa väkivaltaa, 54 %:lla on ollut elämässä muuttoa Pohjoisesta Etelään, 62 %:lla esiintyy masennusoireita ja 24 %:lla itsetuhoisuutta. Työmarkkinatilanne tai koulutustausta ei näytä hänen otostaan arvioidessa poikkeavan populaatiosta ainakaan merkittävästi. Haastateltavilla oli suhteellisen korkea koulutustausta, mutta he olivat pääasiassa siirtymässä työmarkkinoille. Rönkä (2016) toi myös esille vähävaraisen perhetaustan vaikutusta lapsen kohtaamalle syrjinnälle sekä varhaisten mielenterveysongelmien ja kiusaamisen yhteyksiä yksinäisyyden kokemiseen. Tyyppilistä yksinäisyyttä kokeville ihmisille oli mm. monien negatiivisten kokemusten kasautuminen.

Miten sitten sosiaalinen tilanne muuttuu terveysongelmaksi? Eli esim. miten yksinäisyys voi kehittyä kliiniseksi masennukseksi. Junntila (2015) on rakentanut teoreettisen mallin, missä hän selittää yksinäisyyden ja masennuksen syntymisen välistä yhteyttä:

KUVIO 1. Yksinäisyyden ja masennuksen välinen yhteys (Junntila 2015)

Kuviosta 1 voidaan havaita, että sosiaalisen ja emotionaalisen yksinäisyyden kokeminen altistaa sosiaaliselle ahdistumiselle eli ihminen alkaa pelätä sosiaalisia tilanteita ja uusia tilanteita yleensä sekä pelkoa siitä, että hän joutuu ko. tilanteissa arvioinnin kohteeksi. Tämä sosiaalinen ahdistus alkaa rajoittamaan sosiaalista elämää ja ihminen alkaa välttämään mahdollisia sosiaalisten tilanteiden aiheuttamaa ahdistusta (sosiaalinen fobia). Riski kasvaa siitä, että yleinen paha olo ja heikoksi koettu terveys pahenevat edelleen ja alkuperäiset omaa psyykkistä tilaa selittävät syyt katoavat kokemusmaailmasta. Jäljelle jää yleinen masennus ja sen tuomat biopsykososiaalisen toimintakyvyn rajoitukset.

Projektimme kohderyhmä: alle -29 vuotiaat, näyttää selvityksen mukaan kärsivän työikäisestä aikuisväestöstä eniten yksinäisyydestä ja on näin ollen selkeä riskiryhmä sekä terveyden että työmarkkinoiden näkökulmasta. Tämä ikäryhmä on myös suhteellinen passiivinen järjestötoiminnassa (vrt. Toikka et al. 2015). Tämän ikäryhmän yksinäisyyttä on selitetty mm. runsaalla liikkuvuudella työn ja koulutuksen perässä, jolloin sosiaalisten verkoston rakentaminen täytyy aloittaa aina alusta. Muutoin yksinäisyyden syyt ovat yksilöllisiä. Jos koulutuksen tai työn perässä joudutaan muuttamaan uudelle paikkakunnalle, niin uudella paikkakunnalla merkityksellisten sosiaalisten verkostojen kehittäminen ei ole aina helppoa ja se vaatii ponnisteluja ja kokemuksia, miten niitä verkostoja luodaan.

Monet SOKU –hankkeen toiminnoissa olevat nuoret ovat kokeneet yksinäisyyttä ja se on monen osalla myös yksi keskeisistä projektiin osallistumiseen syistä. Yksinäisyshän voi koskettaa kaikkia, myös opiskelijoita ja työssäkäyviä. Sodankylästä on useimmiten lähdettävä muualle opiskelemaan, mikäli aikoo hankkia itselle ammatin ja työpaikan. Sodankylään jääneet voivat kokea yksinäisyyttä siitä, että kaikki kaverit lähtevät. Voidaan myös kokea, että vain elämässään epäonnistuneet jäävät. Epäonnistumisen kokemusta voi osaltaan vahvistaa se, että työpaikkojen vähyyden vuoksi nuoria voi olla pakko sijoittaa erilaisiin kuntouttaviin ja valmentaviin toimenpiteisiin. Kemin alueella opiskeluvaihtoehtoja on enemmän. Ongelmat tulevatkin sitten työnhakuvaiheessa Kemin koko maata korkeamman työttömyysasteen vuoksi. Kemin alueella on vaikea tällä hetkellä työllistyä hyvin monella alalla. Kemiin jääminen, vaikka useamman ammattitutkinnon kanssa, voi merkitä pitkittynyttä työttömyyttä ja sitä kautta huonompia mahdollisuuksia solmia sosiaalisia suhteita työn kautta ja kokea työn tuomaa elämän merkityksellisyyttä. Ajautuminen valmentavien tai kuntoutettavien toimenpiteiden varaan ilman selkeää työllistymistä, vaikka edes palkkatuella, saattavat vahvistaa joidenkin nuorten aikuisten negatiivista minäkuvaa, varsinkin kun varsin harvat ns. TYP:n kautta sijoitetut, sijoittuvat ns. avoimille työmarkkinoille.

Montaa kertaa Lapin nuorella on edessä tilanne, missä hän joutuu pohtimaan, lähteäkö kasvukeskuksiin koulutuksiin ja/tai työnhakuun ja siten altistaa itsensä yksinäisyydelle ja jopa masennukselle. Monet ymmärtävät, että lähteminen saattaa parantaa työmarkkina-asemaa tulevaisuudessa, ja muuttavat kasvukeskuksiin. Suurin osa selviytyy ja saattaa löytää sieltä paikkansa. Osa palaa maitojunalla kotiseudulle siipeensä saaneena. Juurettomuus, vieraus, yksinäisyys ja kavereiden ja tuttujen puu-

te ei ole pelkästään haja-asutusalueiden ongelma. Koti on kuitenkin koti ja monessa tapauksessa kodin tuomat läheissuhteet suojaavat yksinäisyydeltä. Kotiseudulta löytyvät usein kuitenkin useimmiten ainakin omat vanhemmat ja myönteisten vanhemmuussuhteiden kautta vähemmän emotionaalista yksinäisyyttä.

Joissakin tapauksissa perhe voi olla myös esteenä kotoa muuttamiselle. Voi olla, että nuorella on vain lähinnä omat vanhempansa ja sitä kautta ainakin jonkinlainen vastavuoroisen ja empatiaa edistävän emotionaalisen vuorovaikutuksen kokemus, vaikka muut sosiaaliset verkostot olisivat erittäinkin ohuet (esim. 0-1 ihmistä). Jos on itse kokenut lapsuudessa ja nuoruudessa kaikista pulmista huolimatta esim. toisen vanhemman aitoa välittämistä ja vastuuta, niin nuori aikuinen voi kokea korostunutta vastuuta omista vanhemmistaan, varsinkin jos heillä alkaa olla sosiaalisia (työttömyys, ihmissuhderiidat) ja terveysongelmia (sairaudet). Voi myös olla, että he ovat käytännössä joidenkin viranomaisten lisäksi nuorelle ainoat läheiset ihmiset maailmassa. Muuttamiseen painostaminen saattaisi merkitä jonkinlaista läheisyyden riistoa. Jos itsellä on ollut kasvukipuja elämässä ja perhe on kuitenkin tukenut ja auttanut, voi olla, että kynnyksellä omille siivilleen voi kasvaa liian suureksi.

Nykyiset perheet ovat yleensä pieniä tai ne voivat olla hyvinkin monimuotoisia (esim. kumppaneiden entisistä suhteista tulleet lapset). Useimmiten kuitenkin merkitykselliset läheissuhteet ovat lukumäärältään vähäisiä. Jos vielä omaan kasvuun on liittynyt yksinäisyyden kokemuksia kavereiden suhteen tai jopa kiusaamista, oppimisvaikeuksia tai oman persoonallisuuden erityisyyden voimakkaita kokemuksia, niin on oletettavaa, että täysin uudessa ympäristössä nämä varhaiset kokemukset aktivoituvat tai ainakin uusia suhteita on vaikea rakentaa ainakin alkuvaiheissaan. Kotipaikkakunnalla on saattanut lisäksi syntyä ymmärrystä oman elämäntilanteen suhteen sekä myös viranomaiskontakteja, joita on taas aivan uudessa ympäristössä vaikea luoda. Sosiaalisessa riskitilanteessa olevalla, nykyisten sosiaalisten suhteiden, vaikka heikompienkin, ylläpitäminen on helpompaa, kuin uusien riskien ottaminen isojen muutoksien kautta. Työttömyys turvallisessa ympäristössä on helpompi vaihtoehto kuin mahdollisesti paremmat mahdollisuudet turvattomammassa ympäristössä. Monet nuoret ovat myös oppineet kestämään esim. työttömyyden aiheuttamaa turhautumista. He ovat myös oppineet elämään köyhyydessä tai perheen tuella. Joillakin perinnön saaminen saattaa sitten parantaa elämäntilannetta. Jos oppii kestämään turhautumista, köyhyyttä ja jos oppii pelaamaan positiivista nollasummapeleä viranomaisten kanssa ilman päihteitä, on mahdollista elää jonkinlaista tyydyttävää elämää. Varsinkaan, jos ei perusta perhettä ja tee lapsia.

Yhteenvedon voidaan todeta, että yksinäisyys on noin joka kymmenelle suomalaiselle pulmallinen asia ja erityisesti se koskee juuri projektimme kohderyhmää (18-20-29 -vuotiaita nuoria aikuisia). Alttius yksinäisyydelle on syntynyt vahvasti lapsuuden ja nuoruuden kokemusten kautta (mm. kaltoin kohtelu, kiusaaminen). Peritty geneettinen rakenne, esim. sisäänpäin kääntyneisyys (introverttius) ja oppimisvaikeudet altistavat yksinäisyydelle. Vähäiset sosiaaliset verkostot ja merkityksellisten ihmisten menettäminen pahentavat yksinäisyyden kokemista. Jos yksinäisyys lisääntyy niin paljon, että muiden ihmisten tapaaminen synnyttää sosiaalista ahdistuneisuutta

ja sosiaalista pelkoa, niin yksinäisyys voi johtaa kliiniseen masennukseen, millä voi sitten olla monenlaista vaikutusta elämänlaadulle sekä työ- ja toimintakyvyille.

SOKU –projektin suunnittelussa ja alkuvaiheen toimintavaiheessa ytimenä on ollut yhteisöllisyyttä edistävien rakenteiden ja toimintamallien luominen (vrt. Saari 2012). SOKU –projektissa kehitettävässä toimintamallissa yksinäisyyttä voidaan vähentää tarjoamalla projektin välityksellä mahdollisuuksia merkityksellisiin sosiaalisiin kontakteihin, mahdollistamalla projektitoiminnassa sosiaalisten taitojen kehittämisen, luomalla projektissa myönteinen ilmapiiri yksinäisten nuorten aikuisten huomioimisessa sekä tarjoamalla asiantuntija-apua yksinäisyyteen liittyviä negatiivisten ajattelumallien korjaamiseksi. (vrt. Junntila 2015). Erityisesti toisessa vaiheessa (ns. Tupa –mallin vaiheessa) pyritään asiantuntijoiden tuella pureutumaan ja puuttumaan huono-osaisuutta edistäviin rakenteisiin, olivatpa ne sitten perhesuhteisiin liittyviä tai yhteiskunnan palvelurakenteisiin liittyviä (vrt. Saari 2012).

KORVAAVA SOSIAALINEN TODELLISUUS

Nuoruus on voimakkaan kasvun ja kehityksen aikaa. Jokaiseen voimakkaaseen kehitysvaiheeseen liittyy myös kasvukipuja. Yhteiskunnan ja työelämän monimutkaistuksessa ns. nuoruus on pidentynyt, mikäli nuoruus määritellään oman itsenäisen elämän aloittamisena. Nykyisin tämä hakemisen ja kasvun vaihe näyttää jatkuvan lähes 30 –vuotiaaksi ja joillakin jopa yli 30 –vuotiaaksi. Kolmenkymmenen viimeisen vuoden aikana kilpailu työelämässä on koventunut, globalisoitunut sekä työelämä on pirstoutunut lyhytaikaisiksi projekteiksi. Toisaalta valinnan mahdollisuudet ovat lisääntyneet ja mahdollisuudet elinikäiseen koulutukseen ovat parantuneet huomattavasti. Työelämän kiivaassa muutoksessa koulutus ja ammatit eivät pysy perässä ja suuntautuminen työelämän tarpeen mukaan koulutuksiin on käynyt sangen vaikeaksi, koska työvoiman kysyntä ja tarve muuttuvat koko ajan. Valintojen kestäväksi perustaksi jääkin ensisijaisesti oma intohimo ja kiinnostus. Jos niitä ei ole vielä syntynyt, niin on täysin ymmärrettävää, että oman tulevaisuuden hakemiseen menee aikaa.

Työpaikkailmoituksissa nuorilta edellytetään pitkää työkokemusta ja yhteistyökykyä sekä usein sellaisia sosiaalisia taitoja, jotka ovat pitkälti geneettisiä, kuten ulospäin suuntautuneisuus. Työtodellisuus ns. nuoren työelämäänsä sisääntulotöissä, kuten puhelinmyynnissä, voikin olla toisenlaista, kuten istumista tietokoneen ääressä ja kommunikointi asiakkaiden, työkalvereiden ja työnjohdon kanssa ensisijaisesti virtuaalista. Ristiriita työelämän odotuksien, todellisuuden ja omien odotuksien välillä saattaa olla niin suurta, että se houkuttelee sosiaaliseen välttämiseen.

Opiskelu on muuttunut. Nykyaikainen opiskelumaailma sisältää kovasti vaatimuksia opiskelijan omalle aktiivisuudelle, oli sitten motivaatio kuinka selkiytymätön tahansa. Lähiopetusmäärät vähenevät ja itsenäisen tutkivan oppimisen määrät lisääntyvät. Itse asetetaan tavoitteet, haetaan tietoa ja arvioidaan oppimista. Opettajan merkitys turvallisenä ”guruna” vähenee. Gurut haetaan muualta: vapaa-ajalta tai verkosta. Verkossa sosiaalinen minä voidaankin määritellä itse sellaiseksi kuin haluaa. Elämän hallinnan kokemus paranee. Tykkäyksiä tulee ja itse määritelty minä vain vahvistuu. Välttämällä live –tilanteita nuori voi ylläpitää haluamaansa minäkuvaa.

Jos nuori on keskeyttänyt koulutuksia, hänellä voi kuitenkin olla sellaisia vahvuuksia, joiden kautta hän voi vahvistaa itsetuntoaan esim. verkon välityksellä. Hän voi olla erinomainen verkkopelaaja tai hänellä saattaa olla jonkun sisältöalueen vahvaa erityisosaamista, esim. musiikki. Epäonnistuneet työvalmennukset tai kuntoutukset saattavat vahvistaa halua panostaa tähän virtuaalimaailmaan ja sen tuomiin sosiaalisiin mahdollisuuksiin.

*”Kun häipynyt on kaikki todellinen,
niin helposti syntyy kuvitellen,
toinen todellisuus, Pieksämäen asemalla blues...”*

JUICE LESKINEN

Nykynuorella, myös lappilaisella nuorella, tämä blues syntyy vielä helpommin kuin silloin, kuin Juice kirjoitti laulunsa (1983). Pakeneminen virtuaalitodellisuuteen, nettimaailmaan, keskusteluryhmiin, pelimaailmaan, applikaatioihin etc. tarjoavat nykyaikaisen ja helpon tavan löytää kohtalotovereita, rakentaa omaa minäkuvaa haluamalla tavalla, saada siihen positiivista vahvistusta (esim. tykkäyksiä). Tämä on yhteiskunnan yleisten normien mukaan jopa suositeltavaa, koska kaikki mahdolliset palvelutkin pyritään viemään verkkoon. Mutta niin kuin on huippu-urheilussa pimeä puoli, niin on myös verkkokäyttäytymisessä. Verkossa ihminen voi valita sitä, mikä on hänelle myönteistä ja tyydyttävää ja yrittää välttää sitä, mikä on vaikeaa tai joka haastaa omat käsitykset ja näkemykset. Jos olet ollut pitkään työtön ja olet turhautumisen jälkeen masentunut, saattaa myönteinen verkkomaailma alkaa vähitellen korvata ikävää arkitodellisuutta. Jopa köyhyys tai nälkä saattavat haitata vähemmän, kun verkosta saa vertaistukea. Hikikomero- tai muiden ryhmien verkkosivuilta voi saada minäkuvan vahvistusta. Virtuaalinen todellisuus ei myöskään ole vuorokaudesta riippuvaista, voit itse rakentaa oman aikataulusi. Jos vielä saat mielenterveyshäiriö – diagnoosin (esim. ahdistus tai masennus), niin kukaan viranomainenkaan ei sinua häiritse, koska säästösyistä erilaiset terapiapalvelut ovat kortilla. Riittää vain, kun käyt ystävällisessä hengessä uusimassa aika ajoin reseptit. Saat olla aivan rauhassa omassa virtuaalimaailmassasi, jos vanhempasi tai muut läheisesi eivät puutu asiaan. Sen verran heille voi ystävällisessä mielessä näyttäytyä, että he uskovat kaiken olevan kunnossa. Jos ulos meneminenkin alkaa ahdistaa, niin voit tilata kotipizzan. Ei tarvitse mennä ulos. Ruokaostokset voi myös keskittää ilta-aikaan, jolloin ahdistavia sosiaalisia kontaktimahdollisuuksia on vähemmän. Tai jos äiti on hyvä ruuan laittaja, niin asia hoituu helposti.

Sinänsä nykyaikaisia huoneisiinsa vetäytyneitä nuoria aikuisia huolettavat samat asiat kuin ”normo” –nuorta, kuten he kutsuvat sellaisia nuoria aikuisia, jotka eivät ole heidän kaltaisiaan. Ehkä huolestuminen omasta terveydestään korostuu ”normoja” enemmän ja luonnollisesti vertaisryhmän normistot, jotta omaa käyttäytymistä voisi tarkastella paremmin näiden normien suhteen. Ari Haasio (2015) on tutkinut sosiaalisesti vetäytyneiden nuorten viestintää ns. hikikomero –nuorten (<http://ylilauta.org/hikky/>, viitattu 09.08.2016) keskustelupalstoilla (n= 446 viestiketjua) ja havainnut,

että keskeisimmät tiedontarveryhmät olivat toimeentulo ja arki, sairaudet ja hikikomero -ilmiö sinänsä. Vertaistuen kautta jaetaan samanlaista toiseutta. Haasion (2015) mukaan viestinnällä haetaan ratkaisuja lähinnä omiin kysymyksiin. Pyrkimyksenä ei ole kollektiivinen tiedontuotanto. Keskustelussa esiintyy ryhmäajattelun piirteitä. Kommunikaation ydin on hänen mielestään ”oman pienen maailman” samanlaisen toiseuden kokemuksen jakaminen.

Hikikomero on suomalainen nimitys, ehkä itseironinenkin, japanilaiselle hikikomori ilmiölle, jolla tarkoitetaan vapaaehtoista halua vetäytyä sosiaalisesta todellisuudesta ja suuntautua kaltaistensa seuraan verkkomaailmassa. Itse ko. henkilöt pitävät itseään ”hikkyinä” tai ”hikomoreina”. He myös haluavat erottautua ns. nörteistä (otaku). Käsitteellisesti ”hikkyt” eivät ole myöskään työn, koulutuksen tai toimenpiteiden ulkopuolella olevia nuoria (NEET), jotka eivät pyri välttämään sosiaalisia kontakteja ja joita meillä kutsutaan usein syrjäytyneiksi tai syrjäytymisuhan alaisiksi nuoriksi (vrt. Haasio 2015). Tyypillistä ”hikkyille” on kotikeskeinen elämäntapa, haluttomuus opiskella tai tehdä työtä, vetäytymisen pitkäaikaisuus (vähintään 6 kk) ja livesuhteiden puute. (Norasakkunkit & Uchita 2014). Heidän käyttäytymistään eivät selitä pelkästään myöskään skitsofrenia tai muut psykopatologiset oireet (Norasakkunkit & Uchita 2014), vaikka niitä näyttää monella ”hikkyillä” olevankin, minkä jokainen heidän verkkosivujaan lukeva voi todeta. Monilla Japanin ulkopuolisilla ”hikkyillä” on myös vahva kiinnostus japanilaiseen kulttuuriin (esim. manga, anime).

Kuvattua sosiaalisen vetäytymisen ilmiötä on ihmetelty ja yritetty selittää monista lähtökohdista. Vallitseva selitysmalli Japanissa tähän asti ollut pääsääntöisesti psykiatrinen, mihin saattaa vaikuttaa se, että ilmiöstä Japanissa ensimmäistä kertaa kirjoittanut henkilö, Tamaki Saito, on ammatiltaan psykologi. Tatenon et al.:n (2012) mukaan monien hikikomori –nuorten käyttäytymistä voidaan selittääkin perinteisellä psykodiagnostiikalla (skitsofrenia, mielialahäiriöt, ahdistus etc.), kokonaisvaltaisella kehityshäiriöllä tai persoonallisuushäiriöillä. Koyama:n et al.:n (2010) mukaan noin puolet hikikomori –tapauksia on vain ensisijaisesti ”hikikomori” –tapauksia tai toisella puolella esiintyy myös psykiatrisia ongelmia.

Maailman globaalit muutokset, kehittyneiden teollisuusmaiden rakennemuutokset, perherakenteiden muutokset ja erityisesti teknologinen kehitys voivat olla keskeisiä yhteiskunnallisia taustatekijöitä sosiaalisesti vetäytyvien nuorten käyttäytymisen selittämiseksi. Watsin (2002) mielestä hikikomori –ilmiössä yhteiskunnan rakenteelliset muutokset ja teknologinen kehitys voivat herättää joissakin nuorissa halua välttää aikuisuuteen kuuluvia velvollisuuksia.

Rosenthal et al. (2013) näkevät ”hikikomori”i –käyttäytymisessä jonkinlaista vasta-reaktiota yhteiskunnan sosiaaliselle muutokselle. Se voi sisältää jonkinlaista yksilöllistä kapinaa (huom. vertaisryhmän tuella, R.P) sosiaalisia muutoksia sekä yhteiskunnan ja perheen odotuksia kohtaan. Nuori voi monenlaisten valintojen sijasta valita sen, ettei valitse mitään. He määrittelevätkin ilmiön ensisijaisesti tavoitteenmukaiseksi toimettomuudeksi, vaikka he eivät kielläkään psykiatristen diagnoosien merkitystä joidenkin kohdalla.

Suomalaisia nykynuoria kohdanneena voin todeta, että tunnistan sellaisia ”hikikomori” –nuorten suomalaisia versioita, jotka ovat vetäytyneet omaan huoneeseensa ja elävät pääsääntöisesti oman virtuaalidellisuuden tuoman vertaistuen avulla. Joillakin heistä on myös vanhempia, jotka osallistuvat mm. ko. nuorten taloudenhoitoon (ruuanlaitto, siivous, rahoitus). Jokunen äiti onkin ilmaissut huolensa oman lapsensa suhteen. Monet näistä nuorista ovat lipuneet joko vapaaehtoisesti tai elämän pakko-raon vuoksi palvelujärjestelmien ulkopuolelle. Osa heistä käy joissakin palveluissa, esim. mielenterveyspalveluissa, jotta voisivat jatkaa ainakin osittain valitsemaansa tietä tai tietä, johon he ovat ajautuneet. Maailma tämän tien ulkopuolella voi olla vieläkin ahdistavampi. Heitä on myöskin vaikea motivoida mihinkään ulkoapäin, saati sitten aktivoida kuntoutukseen tai muihin aktiviteetteihin. Mikäli nuori itse ilmaisee intohimonsa jotakin asiaa kohtaan, saattaa olla mahdollista aktivoida heitä organisoidun sosiaalisen toiminnan pariin. Erityisesti mahdollisuudet lisääntyvät, jos hän itse pääsee vaikuttamaan toimintaan. Nämä nuoret elävät jokseenkin vähillä rahoilla kilpailuyhteiskunnan ulkopuolella, eikä heistä ole isommin haittaa viranomaisille tai muille ihmisille. ”Hikikomero” –verkkosivua lukeneena voin kuitenkin todeta, että myös monella suomalaisella ”hikkylä” on ”normoja” enemmän mielenterveyspulmia, eivätkä vertaistuen neuvot näytä ainakaan näin ammattilaisen silmissä olevan eettisesti hyväksyttäviä ja/tai avoimesti ongelmistaan kirjoittavia nuoria auttavia. Nuori saa sen vastauksen, mikä sopii hänen maailmankuvaansa ja käsityskykyynsä. Ahdistuksesta pääsee deleteä painamalla. Pois se ei lähde, mutta sitä voi ainakin jonkin aikaa välttää.

NUOREN HYVINVOINTI JA TOIMINTAKYKY

Nuoren aikuisen toimintakykyä ei voida tarkastella irrallisena hänen kasvuympäristöstään, vaan toimintakyky voidaan nähdä kontekstisidonnaisena – jossakin ympäristössä nuori on toimintakyvytön kun jossakin toisessa hän kykenee täysin toimimaan. Lappilaiset perheet ovat joutuneet ja joutuvat usein muuttamaan leivän perässä Etelä-Suomeen tai jopa ulkomaille. Kuntaliiton tilastojen perusteella (<http://www.kunnat.net/fi/tietopankit/tilastot/indikaatori/Sivut/ind.aspx?ind=4001&th=400&pos=19>, viitattu 10.08.2016) vuonna 2014 eniten väestöään menettivät Kymenlaakson, Lapin ja Pohjois-Pohjanmaan kunnat. Vuonna 2015 Lapista muutti pois 9705 henkilöä, Pohjois-Lapin seutukunnasta noin 900 ihmistä ja Kemi-Tornion alueelta hieman yli 3000 henkilöä. (<http://www.kunnat.net/fi/tietopankit/tilastot/indikaatori/Sivut/ind.aspx?ind=4001&th=400&pos=19>, viitattu 10.08.2016). Vaikka Lappi onkin muuttotappioaluetta niin joka vuosi muuttaa myös takaisin ”Etelässä pyörähtäneitä” perheitä.

Perheiden muutot eivät aina merkitse myönteisiä asioita perheille, vaikka mahdolliset rahahuolet tilapäisesti helpottuisivatkin. Runsaat muutot altistavat lapset ja nuoret monenlaisille hyvinvoinnin riskitekijöille. Perheen muuttojen määrän lisääntymisen lisää lapsen ja nuoren riskiä joutua turvautumaan toimeentulotukeen, kokea mielenterveysongelmia, saada rikosoikeudellisia seuraamuksia tai joutua sijoitetuksi kodin ulkopuolelle. Ristikari et al:n (2016) julkaiseman raportin perusteella esim. vuonna 1987 syntyneistä nuorista aikuisista alle 5 kertaa muuttaneista 17,1 % oli saanut

toimeentulotukea, 6-10 kertaa muuttaneista 36,1 % ja yli 10 kertaa muuttaneista 63,7 %. Alle 5 kertaa muuttaneista vailla peruskoulun jälkeistä tutkintoa oli 10,2 %, 6-10 kertaa muuttaneista 13,3 % ja yli 10 kertaa muuttaneista 29 %. Runsaille muutoilla on myös yhteys mielenterveyden ongelmiin. Alle 5 kertaa muuttaneilla oli vähintään yksi käynti psykiatrisessa erikoissairaanhoidossa tai psyykelaäkkeiden ostoa 22,3 %:lla, 6-10 kertaa muuttaneilla 31 %:lla ja yli 10 kertaa muuttaneilla 47,6 %:lla. Tuomioistuinten langettamia päätöksiä oli alle 5 kertaa muuttaneilla 6 %:lla, 6-10 kertaa muuttaneilla 30 %:lla ja yli 10 kertaa muuttaneilla 39,8 %:lla. Alle 5 kertaa muuttaneista oli ollut kodin ulkopuolelle sijoitettuna 1 %, 6-10 kertaa muuttaneista 3,7 % ja yli 10 kertaa muuttaneista 10,8 %. Alle 5 kertaa muuttaneilla vähintään 6 kk:n työttömyysjaksoa oli esiintynyt 19,6 %:lla, 6-10 kertaa muuttaneilla 26,7 %:lla ja yli 10 kertaa muuttaneilla 43,6 %:lla. Työkyvyttömyyseläkepäätösten suhteen muuttojen määrällä ei ole lineaarista yhteyttä. (Ristikari et al. 2016).

Pohjoisessa nuorten keskuudessa lähtemisen ja jäämisen keskustelu on vahvaa. Valtavirta tuntuu olevan se, että nuoret muuttavat kasvukeskuksiin. Osa nuorista kuitenkin päättää vakaasti jäädä pohjoiseen ja Lappiin. Jotkut valitsevat myös ammattiuransa sen mukaan, mitä kotipaikkakunnalla on tarjolla, toiset taas sanovat palaavansa takaisin kotikonnuilleen ammatin saatuaan. Keskustellessani nuorten kanssa olen havainnut, että monilla nuorilla on jonkinlainen ”esiymmärrys” muuttamisen riskitekijöistä, jolloin heidän halukkuutensa muuttaa koulutuksen tai työn perään Etelä-Suomeen tai ulkomaille ei välttämättä ole niin voimakas. Osa 20-30 -vuotiaista nuorista aikuisista on jo tehnyt kierroksensa Etelä-Suomessa tai ulkomaille, jolloin heidän käsityksensä asumisesta kotipaikkakuntansa ulkopuolella on sangen realistinen.

Elämäntulkua jäsenetään yleensä prosessinomaisesti toisiaan seuraavina vaiheina, jotka sisältävät tiettyjä valintoja ja kehityskulkuja. Institutionaalisen elämäntulkujattelun mukaisesti nuoruuteen kuuluu itsenäistyminen, koulutuksen ja työn hankkiminen sekä parisuhteen solmiminen. Siirtymät elämänvaiheesta toiseen eivät kuitenkaan kulje lineaarisesti, vaan niistä on tullut katkoksellisia ja sykliisiä. Nuoruus elämänvaiheena on pidentynyt ja mutkistunut. Nykyisten nuorten aikuisten siirtyminen aikuisuuteen ei aina suju mutkitta ja siirtymiin vaikuttavat vanhempien koulutustaso ja heidän hauras taloudellinen tilanteensa. Myös alueellisilla tekijöillä on vaikutusta. Riskilä et al:n (2016) tutkimuksen mukaan vuoden 1987 ikäluokasta suurimman osan kohdalta siirtyminen aikuisuuteen on sujunut ilman suurempia ongelmia koulutuksen, terveyden, toimeentulon tai työllisyyden näkökulmasta. Kuitenkin 14 %:lla ei ole suorittanut peruskoulun jälkeen mitään tutkintoa 9 vuotta peruskoulun päättymisen jälkeen, Lähes kolmannes on joutunut jossakin vaiheessa turvautumaan toimeentulotukeen ja kolmanneksella on ollut jokin psykiatrinen diagnoosi tai he ovat joutuneet syömään psyykelaäkkeitä. Vanhempien koulutustausta määrittää lasten omaa kouluttautumista tai toimeentuloturvan hakemisen tarvetta nuorena aikuisena. (Riskilä et al. 2016).

Aikuisuuteen liittyvät siirtymäkiput ovat joillakin nuorilla voimakkaimpia kuin toisilla. Erityisesti olen havainnut niitä enemmän sellaisilla nuorilla aikuisilla, jotka kokevat korostunutta vastuuta omasta perheestään. Monet omat ratkaisut saattavat

kin viivästyä, koska omat vanhemmat tarvitsevat elämässään tukea. Vanhempien tukemisen tarve saattaa korostua niissä tapauksissa, missä vanhemmat ovat yksinhuoltajia tai lapsia on vähän. Joissakin tapauksissa ongelmat ovat sosiaalisia (työttömyys, väkivallan uhka tmv.). Joissakin tapauksissa esiintyy vanhempien tai sisarusien psyykkistä tai somaattista sairautta.

Niin kuin Riskilä et al. (2016) raportissaan toteavat, niin lähes kolmannes vuonna 1987 syntyneistä nuorista aikuisista on saanut jonkin psykiatrisen diagnoosin jossakin elämänsä vaiheessa tai he ovat joutuneet syömään psyykelääkkeitä. Pääsääntöisesti nuoret ovat saaneet apua pulmiinsa ainakin lapsuudessa ja nuoruudessa, mutta siirtymävaiheessa itsenäiseen elämään tämä tuki ei jatku ainakaan niiden kohdalla, jotka eivät ota asiaa esille työllisyys- ja koulutuspolkuja suunniteltaessa. Vaikuttaa myöskin siltä, että aina eivät palvelutkaan ole mukautuneet koulutus- ja työelämälahjaksi. Toisin sanoen hoito toimii jotenkuten, mutta tavoitteellinen ammatillinen kuntoutus toimii sattumanvaraisesti. Näyttää myös siltä, ettei tieto esim. oppimisvaikeuksista tai sosiaalisista ongelmista koulussa (esim. kiusaaminen) välity siirtymävaiheessa ohjaustyötä tekeville ohjaajille ja valmentajille. Voi olla myös niin, että heillä ei ole riittävästi osaamista antaa oikeaa ja tehostettua tukea työllisyys- ja koulutuspolkujen tukemiseksi.

TYÖMARKKINOILLA

Omassa nuoruudessani sanottiin, että koulutus kannattaa aina. Nyt näyttää siltä, että useampikaan koulutus ei takaa työpaikkaa. Koulutususkon työelämysuhteen takaajana on koetuksella. Työpaikat näyttävät menevän entistä useammin työnantajan tuntemille henkilöille tai muuten sopiville ”standardi –Jamppoille”. Suuri osa nuorista on kuitenkin persoonallisuuksia ja ovat sellaisia erityisen korostuneesti nuoruuden aikana. Ihanteet löytyvät usein sosiaalisesta mediasta, televisiosta ja elokuvista. Julkkiset vaikuttavat huomattavasti nuorten epävakaisiin arvoihin ja valintoihin. Jos BB-taloon hakeutumisella tai pokeripelillä voi päästä rikkaaksi ja kuuluisaksi, niin miksi ei kokeilisi niitä keinoja, jos työttömiä ammattikorkeakoulun käyneitä ja maisteritehtaasta valmistuneita työttömiä pyörii ympärillä. Kannattaako uhrata 5 vuotta elämästään kasvatustieteen maisteriksi lukemiseen, jos työttömiä kahdenkin tutkinnon maistereita löytyy kaveripiiristä ja jos ei tiedä, mitä sen maisteri oikein tekee käytännössä. Akavan kesäkuun 2016 tilastojen mukaan (http://www.akava.fi/tyoelama/akavalaiset_tyoelamassa/tyottomyystilastot/1_korkeasti_koulutettujen_tyottomuus, viitattu 11.08.2016) korkeakoulutettujen osuus kaikista työttömistä on 16 % ja on nousut viimeisen vuoden aikana 2,2 %, vaikka kaikkien työnhakijoiden työttömyys on laskenut hieman (0,2 %).

Viimeisen kymmenen vuoden aikana on julkisuudessa hoettu, että ”käden taitajia tarvitaan aina”. Maaliskuussa 2016 Lapin työllisyyskatsauksessa raportoitiin yli 3500 työtöntä työnhakijaa rakennus-, korjaus- ja valmistustyöntekijöiden ammattialoilla, mutta avoimia työpaikkoja oli vain 70 (https://www.ely-keskus.fi/documents/10191/14646022/lapely_maaliskuu_2016/f869ebb3-6cco-4211-be61-50a309a-1e5cc, viitattu 11.08.2016). Jos olet hankkinut ammattiopistosta kaksi ”käden taidon”

ammattitutkintoa ja et ole työllistynyt koulutusaloillasi, niin saattaaahan se usko työelämään joutua koetukselle.

Koska koulutus ei näytä takaavan työllistymistä, vaikka nuorella olisi useampikin ammattitutkinto, on täysin ymmärrettävää, että useat nuoret eivät ole halukkaita investoimaan ainakaan taloudellisesti koulutukseen. Samoin sellainen ajatus, että kouluttaudutaan sellaiselle alalle, missä työllisyys on hyvä, voi olla monelle nuorelle vieras, koska työttömyyttä esiintyy aika monella toimialalla, erityisesti alueellisesti. Koulutusvaihtoehtoiksi jäävät sellaiset alat, jotka todella kiinnostavat. Näiden alojen opiskeluun on motivaatiota, eikä mahdollinen työttömyys haittaa, koska saa tehdä sitä, mihin on motivoitunut. On hyvä, että nuori aikuinen löytää elämälleen merkityksiä koulutusmaailmasta, vaikka opiskelujen jälkeinen työllisyys ei olisikaan varmaa. Siksi on täysin ymmärrettävää, jos nuoret aikuiset opiskelevat muusikoksi, tanssijaksi tai media-assistentiksi, vaikka aika harvoin löytää mol:n sivuilta ilmoituksia, että haetaan ammattitutkinnon suorittanutta kitaristia hevi –bändiin. No, jos työhakijalla on muusikkotutkinnon lisäksi sairaanhoitajan tutkinto, saattaisihan se edistää esim. mielenterveyskuntoutuksen työtehtäviin hakeutumista.

Työvoimapalveluissa nuorelle voidaan sanoa, että koska et saa työtä kahdella ammattitutkinnollasi, niin ota sitten vastaan niitä töitä, joita täällä on tarjolla, kuten esim. puhelinmyyjän töitä. Jos nuori on luonteeltaan ujo ja hänellä on vaikeuksia saada sanotuksi asioitaan, niin tällaisen työn tarjoaminen saattaa tuntua jopa kiusaamiselta. Mutta työmarkkinoilla nykyisin nuori on heikossa asemassa eikä voi/osa puolustaa itseään. Lisäksi palvelujen sähköistymisen myötä työtarjoukset tehdään usein kasvottomasti joko tekstiviestien tai sähköpostin välityksellä. Tarvitaan nuorten edunvalvojia puolustamaan nuoren aikuisen asiakaslähtöistä palvelua yhteiskunnallisten palvelujen sähköistymisen kehittymisen vuoksi. Kieltäytyminen työtarjouksista, voi johtaa erilaisiin sanktioihin ja nuoren ajautumiseen toimeentuloturva –asiakkaaksi. Samalla voi saada myös ns. ”hankalan asiakkaan” leiman. Sopimattoman työtehtävän vastaanottaminen voi johtaa sekä työnantajan että työnhakijan kannalta ikävään lopputulokseen. Epäonnistumista työmarkkinoille kokeneelle nuorelle sopimattoman työn suorittaminen voi heikentää vain itsetuntoa ja uskoa omaan osaamiseen. Näin nuorelle hyvää tarkoittava virkailija voi tahattomasti lisätä toiminnallaan nuorten omia syrjäytymiskokemuksia. Työvoimaviranomaiset voivat puhdistaa pöydän, koska he ovat tehneet virkatyönsä ja nuori on valinnut tietoisesti syrjäytymisen. Vaihtoehdoksi nuorelle jää hakeutuminen toimeentuloasiakkaaksi sosiaalitoimistoon tai/ja hakeutuminen masennuksen vuoksi mielenterveystoimistoon. Diagnoosin saaminen voi vapauttaa sanktioista. Pahimmassa tapauksessa elämäntilannetta aletaan lääkittää alkoholilla tai huumeilla. Erityisesti näin voidaan tehdä, jos vielä halutaan uhota, että ”haistakaa paska koko yhteiskunta”. Nyt saatte sitten vielä isomman paketin harmia hoidettavaksenne.

Vastavalmistunut nuori on usein toiveikas työn saannin suhteen. Iloisena hän ilmoittautuu työnhakijaksi, hakee töitä ja odottaa työtarjouksia työvoimaviranomaisilta. Kun kuukaudet kuluvat ja töitä ei löydy, niin voi olla, että nuori pääsee työhallinnon palvelulinjoilla tehostetumpaan palveluun. Aika usein odotusaika voi olla useita

kuukausia ja yhteys pääasiassa verkon kautta. Nuorelle kuukaudet ovat pitempiä kuin vanhemmalle työnhakijalle. Itsetunto heikkenee nopeasti, varovaisuus ja sisäänpäin kääntyminen lisääntyvät. Miksi lisätä omaa aktiivisuutta työmarkkinoilla, jos se johdattaa vain lisääntyneeseen turhautumiseen ja jopa masentumiseen. Ennen kaikkea menee usko omaan osaamiseen. On myös riski, että menee usko myös ympäröivään yhteiskuntaan.

LÄHTEET

- Akava. 2016. Korkeasti koulutettujen työttömyys kesäkuussa 2016. http://www.akava.fi/tyoelama/akavalaiset_tyoelamassa/tyottomyystilastot/1_korkeasti_koulutettujen_tyottomyys
- Alanen O, Kainulainen, S. & Saari, J. 2014. Vamos tekee vaikutuksen – Vamos –nuorten hyvinvointikokemukset ja tulevaisuuden odotukset. Helsingin Diakonissalaitos.
- Alanen O. & Kotkavuori, A. 2014. Välittämisen ammattilaiset- Vamoksen käsikirja etsivään nuorisotyöhön. Helsingin Diakonissalaitos.
- Ely –keskus. 2016. Lapin työllisyyskatsaus maaliskuu 2016. https://www.ely-keskus.fi/documents/10191/14646022/lapely_maaliskuu_2016/f869ebb3-6cco-4211-be61-50a309a1e5cc, viitattu 11.08.2016
- Haasio, A. 2015. Toiseus, tiedon tarpeet ja tiedon jakaminen tietoverkon ”pienessä maailmassa”. Tutkimus sosiaalisesti vetäytyneiden henkilöiden informaatiokäyttäytymisestä. Tampereen yliopisto. Väitöskirja.
- Hakala R. et al. 2015. Kemiläinen työllistämismalli. http://www.kemi.fi/wp-content/uploads/2015/12/JULKAISU_KemilainenTyollistamismalli.pdf, viitattu 28.07.2016.
- Halonen, K.2011. Tutkija Juho Saaren haastattelu. <http://www.valomerkki.fi/vantaan-lauri/vantaan-lauri-arkisto/joku-jaa-aina-syrjaan>, viitattu 01.08.2016.
- Hikikomero. Masentuneiden ja sosiaalisesti vetäytyneiden vertaistukiryhmä. <http://ylilauta.org/hikky/viitattu> 09.08.2016.
- Junttila, N. 2010. Social loneliness during the school years. Issues in assessment, interrelations and intergenerational transmission. Turun yliopisto. Väitöskirja.
- Junttila, N. 2015. Kavereita nolla-Lasten ja nuorten yksinäisyys. Diasarja yksinäisyysfoorumista 2015. <http://pnehkaisevatyo.pbworks.com/w/file/attach/97124898/Junttilan%20esitys.pdf>, viitattu 01.08.2016
- Kemin kaupunki. Työllisyyspalvelut. Viitattu 29.7.2016. <http://www.kemi.fi/palvelut/tyollisyyspalvelut/>
- Koyama, A., Miyake, Y., Kawakami, M., Tsuchiya, M. Tachimori, H. & Takeshima, T. 2010. Lifetime prevalence, psychiatric comorbidity and demographic correlates of “hikikomori” in a community population in Japan. *Psychiatry Research*, 176, 69–74.
- Kuntaliitto. 2016. Muuttoliike seutukunnittain. <http://www.kunnat.net/fi/tietopankit/tilastot/indikaatori/Sivut/ind.aspx?ind=40011&th=400&pos=19>, viitattu 10.08.2016.
- Lapin ammattikorkeakoulu. 2014. Hankehakemus EU:n sosiaalirahastolle kestävä kasvua ja työtä 2014-2020 ohjelmaan. Suomen rakennerahasto ohjelma.

- Mielenterveyden keskusliitto. Yksinäisyys. [http://mtkl.fi/tietoa-mielenterveydesta/aikuisille/yksinaisyys/viitattu 28.7.2016](http://mtkl.fi/tietoa-mielenterveydesta/aikuisille/yksinaisyys/viitattu%2028.7.2016)
- Norasakkunkit, V. & Uchita, Y. 2014. To conform or to maintain self-consistency? Hikikomori risk in Japan and the deviation of seeking harmony. *Journal of Social and Clinical Psychology*, Vol 33, No. 10, 918-935.
- Ristikari, T., Törmäkangas, L., Lappi, A., Haapakorva, P., Kiilakoski, T., Merikukka, M., Hautakoski, A., Pekkarinen, E. & Gissler, M. 2016. Suomi nuorten kasvuympäristönä. 25 ikävuoden seuranta vuonna 1987 Suomessa syntyneistä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos ja Nuorisotutkimusverkosto. Raportti 9/2016. Helsinki.
- Rosenthal, B. & Zimmerman, D. 2013. Hikikomori. The Japanese Phenomenon, Policy and Culture. *International Journal of Mental Health*, vol. 41, no. 4, 82–95.
- Rönkä, A. 2016. Yksinäisyyden kokemisen, eriarvoisuuden ja intersektionaalisen näkökulman kietoutumia pohjoissuomalaisten nuorten aikuisten elämänculussa. Väitöstudkimuksen esittelydiasarja. (<http://www.uef.fi/documents/128231/o/AnnaRonka/bad4b087-4bfc-44bd-b888-61b21351fd8d>, viitattu 28.7.2016)
- Saari, J. 2012. Yksinäisenä yhteisössä. Diakonian tutkimus 1/2012, 32-52. Helsingin Diakonissalaitos.
- Saari, J. 2015. Yksinäisyys on uusi eriarvoisuuden muoto. Karjalainen. <http://www.karjalainen.fi/uutiset/uutis-alueet/kotimaa/item/71683-ita-suomen-yliopiston-professori-yksinaisyys-on-uusi-eriarvoisuuden-muoto>, viitattu 01.08.2016.
- Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301.
- Tateno, M., Park, T., Kato, T., Umene-Nakano, W. & Saito, T. 2012. Hikikomori as a possible clinical term in psychiatry: A Questionnaire survey. *BMC Psychiatry*, 12:169.
- Toikka, S., Vuorjoki, O., Koskela, T. & Pentala, O. 2015. Aikuisväestön yksinäisyys ja järjestötoimintaan osallistuminen Suomessa. Teoksessa: Risto Kaikkonen (toim.). Yksinäisyys ja osallistuminen. ATH –tutkimuksen tuloksia. THL-Työpäpери 25/2015. Helsinki: Tikkurilan kopiopalvelu.
- Työ- ja elinkeinoministeriö: Työttömyystietoja ELY –keskuksittain ja kunnittain keskimäärin vuonna 2015.
- Watts, J. 2002. Public health experts concerned about "hikikomori". *The langet* 359, 30.

Potkuri Kemi

Nuoren suunnittelemaa
Kemin Potkurissa

Potkuri Sodankylä

Musisointia
Sodankylässä

SOKU Sodankylän Työtrefeillä

Duunilan esittelyä
Valakiat tapahtumassa

POTKURIN KYDDISSÄ JA OHJAKSISSA – TEHTYÄ, KOETTUA JA TÄRKEITÄ ASKELEITA

Kaisu Pulju, Mikko Raappana & Pirjo Isometsä

Kemiin ja Sodankylään perustettiin matalan kynnyksen periaatteella toimivat POTKURI-kohtaamispaikat, joiden toimintaa koordinoivat projektityöntekijät. Nuoret osallistuivat toimitilojen perustamiseen ja niiden toiminnan rakentamiseen ja näin toiminta jo alkuvaiheessa muotoutui hyvin nuorten tarpeiden ja kiinnostusten suuntaisesti. Kunkin nuoren kanssa keskustellessa arvioitiin työelämäpolun vaihetta suhteessa elämäntilanteeseen, selvitettiin ohjaustarpeita ja ryhmätoimintaideoita.

Yhteistyötahojen kanssa toteutettiin syys-lokakuun 2015 aikana Kemissä ja Sodankylässä ns. GOPP-työpajat, joissa on kartoitettu nuorten elämäntilanteita ja palvelukokonaisuuksia, käytäntöjä, kehittämiskohteita ja painopisteitä yms. Tuotokset kootuna ovat tärkeää aineistoa hankkeen toiminnassa.

Hankkeen aloitusseminaari pidettiin syksyllä, 29.10.2015 yhdessä Hyvinvointia yhteistyöllä Meri-Lapissa - hankkeen kanssa. Tapahtumapäivän tavoitteena oli tavoittaa laajasti nuorten parissa työskenteleviä ammattilaisia, viranomaisia sekä tietysti nuoria pohtimaan yhdessä sitä, millaista on nuorten elämä ja hyvinvointi ja kuulemaan nuorten kokemuksia erilaisista kohtaamisista palvelu- ja viranomaisverkostoissa. Päivä osoittautui niin osallistujamäärän kuin kerätyn palautteen perusteella onnistuneeksi.

Hankkeen koulutuksesta on laadittu hankekaudelle koulutussuunnitelma koulutuspaketteina joita ovat sosiaalinen kuntoutus, verkostoissa navigoiminen, palvelumuotoilu ja markkinointi, sähköiset ja mobiilipalvelut sekä vertaistuki ja tukihenkilötoiminta.

Hankkeen ensimmäisen toimintavuoden perusteella keskeisenä havaintona on se, että nuorten pienryhmätoiminta, kiinteät kontaktit ja yhteistoiminta nuorten kanssa työskentelevien eri yksiköiden työntekijöiden ja hankekumppaneiden kanssa on edistänyt nuorten sosiaalista kuntoutumista antaen voimavaroja, energiaa ja kokemuksia elämän ja kenties myös urapoluille.

Sodankylässä järjestettiin 8.-9.6.2016 työpaja, jossa keskusteltiin tuolloin noin vuoden kestäneen hankkeen toiminnasta ja tuloksista mallintaen toimintaa eteenpäin saatujen kokemusten ja tulosten perusteella. Työpajaan osallistuivat projektin työntekijät ja asiantuntijat, hyvinvointialan TKIO –päällikkö, Sodankylän yhteistyöryhmän jäseniä, opiskelijoita ja nuoria kokemusasiantuntijoina.

Työpajassa pohdittiin asiakassegmentointia, projektin tavoitetilaa, toimenpiteitä ja tuotoksia sekä asetettuja tuloksia niin asiakasnäkökulmasta kuin hankkeen ja laajem-

min yhteiskunnallisesta tavoitenäkökulmasta. Työpajan tulokset koottiin yhteen, ryhmiteltiin ja avattiin ne eri vaiheina: *aloitusvaihe, toimintavaihe, toimijat ja verkostot sekä tavoitetila*. Työpaja ryhmitteli toimintavaiheen kulmakivet neljään tekijään: *asiakkuuden ja luottamuksen syntyminen, motivoituminen, osallisuus ja Potkuri-toimintapiteet*. Seuraavissa alaluvuissa kuvataan näitä kulmakiviä ja toimintaa, tärkeitä kehitysaskeleita sekä saatuja kokemuksia

ASIAKKUUDEN MUODOSTUMINEN

SOKU-hankkeen yhteistyökumppaneina muun muassa A-klinikka, sosiaalitoimi, mielenterveysasema, etsivä nuorisotyö, nuorisotyö, Kemin työllisyyspalvelut, TE-toimisto, Kela, Merivan nuorten työpaja, Länsi-Pohjan sairaanhoitopiirin nuorisopsykiatrian poliklinikka, monet yhdistykset sekä toiset hanketoimijat ohjaavat nuoria hankkeen toimintoihin.

Sodankylän hankkeen toimintaan mukaan tulleet nuoret ovat olleet pääsääntöisesti Seita-säätiön asiakkaita. Nuoret ovat siirtyneet toimintaan aina kun heille tarjouksenmukaista ja sopivaa toimintaa on ollut tarjolla. Potkurin toiminta on osa Seita-säätiön päivittäistä toimintaa. Muita asiakkaita ovat opiskelemassa tai työssä olevat nuoret, jotka ovat nähneet Potkurin ilmoituksia facebookissa tai kuulleet toiminnasta kavereiltaan ja ovat sitä kautta saaneet tietoa eri tapahtumista kokien ne itselleen mielekkäiksi.

Nuori ohjataan Potkuri- kohtaamispaikkoihin Kemissä ja Sodankylässä edellä mainittujen yhteistyökumppaneiden kautta. Nuori tapaa hankkeen projektityöntekijän, mikäli nuori ja yhteistyökumppanitahon työntekijä ovat tulleet yhteisen keskustelun kautta päätökseen sopia kyseinen tapaaminen. Nuori tavataan yhteistyökumppanin kanssa tai kahdestaan, jolloin kerrotaan tarkemmin SOKU-hankkeesta ja milaista toimintaa se pitää sisällään. Nuori saa päättää itse hankkeeseen mukaan lähtemisestä joko esittelyn jälkeen tai myöhemmin niin, että nuori ottaa itse yhteyttä projektityöntekijään vähän aikaa pohdittuaan asiaa. Asiakkuuden syntymisessä keskeistä on nuorten palveluohjaus eli palvelun ja palveluun ohjaamisen oikea-aikaisuus.

Yhteistyökumppaneiden on ollut tärkeää ymmärtää hankkeen ajatus ja toimintatapa. Onnistuneen asiakasohjauksen takaa hankkeen toiminnan oikea-aikaisuus kullekin asiakkaalle. Nuorella saattaa olla tilanne, että esimerkiksi kiireellisen mielenterveyspalvelun tarve on ajankohtainen, jolloin Potkurin tyyppinen kevyempi vapaaehtoisuuteen perustuva tuki ei ole ajankohtaista eikä riittävää.

Asiakkaaksi hakeutui alkuvaiheen aikana sekä ammattikoulutettuja (joillakin jopa 2 tutkintoa) sekä kouluttamattomia tai koulutuksen keskeyttäneitä nuoria. Osa nuorista on osatyökykyisiä tai kuntoutujia. Osa nuorista opiskelee, on työttömänä, työkyvyttömyyseläkkeellä, työkokeilussa tai jopa osa-aika töissä. Vähitellen myös maahanmuuttajat ovat löytäneet hankkeen toiminnan. Voidaan sanoa, että asiakkaiden lähtötilanne työelämä- ja koulutustaustan näkökulmasta on monipuolinen. Yhteenvetona voidaan myös todeta, että verkoston kanssa kehittyneen luottamuksen kautta nuoret ovat alkaneet löytää hankkeen ja kiinnostua sen toiminnoista. Puskaradio on sosiaalisen median viestinnän ohella asiakkaiden keskuudessa tärkeä markkinointi- ja viestintäkanava.

MITEN MOTIVOIDA NUORI MUKAAN, MITEN YLITETÄÄN PULLONKAULOJA?

Nuoren motivointi alkaa jo hankkeen esittelyssä, jolloin korostetaan nuoren roolia ensisijaisena toimijana ja pyritään asettumaan samalle tasolle nuoren kanssa. Nuori asetetaan asemaan, jossa asioita tehdään yhdessä rinnalla kulkien eikä ylhäältä ohjaten. Hankkeen toimintaan osallistuva nuori pääsee itse vaikuttamaan alusta asti toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen, jolloin motivaatio toimia on yleensä hyvä. Hankkeessa jokaisen nuoren kanssa keskustellaan hänen mielenkiinnon kohteistaan, harrastuksistaan ja elämäntilanteestaan. Kun nuori pääsee tuomaan esille omaa näkemystään ja osaamistaan, pääsee olemaan asiantuntijana tai avustajana, se voi olla motivaatiota tukevaa kokemista. Nuorten kannustaminen ja nuorten elämässä mukana oleminen ovat niitä tärkeitä motivoinnin työvälineitä. Toimintaan osallistuminen on vapaaehtoista.

Toiminnan suunnittelua, osallistumista ja tiedon välittämistä on helpotettu perustamalla ”Potkuri Kemi” ja ”Potkuri Sodankylä”- facebook profilit, jolloin nuorten tavoittaminen on helpompaa. Puhelimitse tai sähköpostilla voi olla usein vaikeaa tavoittaa nuoria, jolloin nykyaikaiset sosiaalisen median mahdollisuudet ovat tärkeä osa toimintaa ja toiminnan suunnittelua. Tärkeää on myös tehdä yhteistyötä verkostossa olevien henkilöiden kanssa ja näin yhdessä tehden on mahdollista ylittää vaikeita esteitä toiminnan suhteen. Yhteistyötyöryhmien ideat ovat myös tärkeitä työvälineitä työskentelyssä nuorten kanssa. Siksi moniammatilliset työryhmät ovat hankkeelle se hedelmällisin tuki ja kumppani toimintojen suunnittelussa ja toteutuksessa.

NUORTEN TOIMINTAA

POTKURIt ovat nyttemmin jo vakiintuneita kohtaamispaikkoja, joissa projektityöntekijät tapaavat nuoria ja koordinoivat erilaisia kuntouttavia ja osallistavia ryhmätöitä. Erilaisia ryhmätöitä toteutetaan myös yhteistyökumppaneiden esimerkiksi nuorisotyön, liikuntatoimen, sosiaalityön, TE-toimiston ja toisten hankepartnerien kanssa. Nuoret ovat osallistuneet toiminnan suunnitteluun ja rakentamiseen. Toteutetut taide-, kulttuuri- ja toimintapainotteiset, kädentaidolliset tai elämyksellisyyttä tuottavat harraste- ja opintokerhoryhmät ovat nuorten tarpeiden ja kiinnostuksen mukaisia ja siten voimaannuttavia ja kuntouttavia. Säännöllisesti tai melko säännöllisesti hankkeen toiminnassa on osallisena jo lähes 50 nuorta henkilöä ja nuoret ovat osallistuneet toiminnan suunnitteluun ja toteuttamiseen hyvin.

Asiakasnäkökulmasta katsottuna hankkeen tärkein maali on oman paikan löytäminen yhteiskunnassa. *Hanketoimijoiden* näkökulmasta tärkeintä on löytää tavoitetta optimaalisesti tukeva monialaisen yhteistyön malli nykyisessä yhteiskunnallisessa tilanteessa. Työpajaan osallistuneet myös painottivat sitä, että kehitetty toimintamalli otettaisiin heti käyttöön.

Asiakkaan näkökulmasta keskeisin tekijä on luottamuksen syntyminen. Se vaatii henkilökohtaista ja osapuolten aitoa kiinnostusta toisistaan sekä projektissa että verkostotyössä. Asiakkaalle on tärkeää, että häntä tukevat ihmiset ovat aidosti kiinnos-

tuneet siitä, mitä hänelle kuuluu. Asiakkaan tulee kokea olevansa aina tervetullut tapaamaan, keskustelemaan ja osallistumaan yhteiseen toimintaan. Aikaa tulee olla riittävästi ja kohtaamisen paikat ja ympäristöt tulee valita asiasisältöjen ja keskusteluteemojen mukaan luottamusta tukevaksi.

Asiakkaan motivoitumisen kannalta on keskeistä se, että toiminta on kiinnostavaa ja että hän kokee hyötывänsä toiminnasta ja vuorovaikutuksesta. Hänen tulee saada itse vaikuttaa toimintaan ja eri mahdollisuuksien esittelyyn. *Oikeita asioita oikeaan aikaan!*

Työpajaan osallistuneet arvioivat keskeisiksi Potkureissa toteutetuista toimenpiteiksi kiinnostavan ryhmätoiminnan, yksilöohjauksen ja henkilökohtaiset keskustellut projektilaisten ja asiantuntijoiden kanssa, yhdessä kulkemisen sekä koulutukset.

Yhteenvetona voidaan todeta, että onnistunut toiminta edellyttää asiakkaan koke-
musta siitä, että hänestä ollaan aidosti kiinnostuneita ja että keskustelun ovet ovat hänelle aina auki. Motivoituminen lähtee asiakkaalle mielekkästä ja tärkeästä toiminnasta ja siitä, että hän saa itse vaikuttaa toiminnan sisältöihin. Live- prosessit ovat osallisuuden kokemisen ydinasioita, joita voidaan tukea sosiaalisen median eri muodoilla. Projektityöntekijät ja asiantuntijat kulkevat rinnalla ja tarjoavat oikea-aikaista tukea asiakkaan sitä toivoessa ja kun asiakas näyttää olevan herkimmillään sitä vastaanottamaan. Jotta yhteistyötä on saatu aikaiseksi verkostossa, on se vaatinut projektityöntekijöiltä halua ja tietämystä etsiä yhteistyökumppaneita ja suunnitella yhdessä heidän kanssaan erilaisia tapahtumia Potkureihin. Innovatiivisuus ja mikä tärkeintä, se suoraan kysyminen nuorilta itseltään on se kulmakivi yhdessä tekemisessä.

TAULUKKO 2. POTKURI- kohtaamispaikkojen toiminnot

	TAIDE – JA KULTTUURIRYHMÄT	LIIKUNTARYHMÄT, HARRASTUSRYHMÄT	TEEMALLISET TAPAHTUMAT	OPINTO- JA TYÖPAIKKA- KÄYNNIT, MUUT VIERAILUT TAI RYHMÄT	LEIRITOIMINTA
Kemissä Tapahtumien ja juhlien suunnittelu sisältyy toimintoihin Facebook- ja Instagram tai WhatsApp ryhmät viestintäkanavana	Musiikkiryhmät Bänditoiminta Kuvataide Valokuvaus ja videointi	Frisbeegolf, sulkapallo, keilaus, Jousiammunta ja sähkö yhdessä ”HYVIS”- ja ”SOPPI”-hankkeiden sekä Kemin nuorisotyön ja Merivan nuorten työpajan kanssa Minigolf yhdessä ”SOPPI”-hankkeen ja Merivan työpajan kanssa Pöytäfutis Miesten liikuntaryhmät yhdessä ”Miehin juttu”- hankkeen kanssa	Japanin kieli ja kulttuuri Maahanmuuttaja-taustaisten tyttöjen ryhmätoiminta ”Rohkaisu- työpaja” yhdessä ”SOPPI”-hankkeen, Merivan nuortentyöpajan ja Kemin kaupunginteatterin kanssa Etsivän nuorisotyön ja Potkurin yhteiset iltatapahtumat Sosiaalitoimen, A-klinikan, mielenterveysaseman ja Potkurin yhteinen ”Taitava”-toimintaryhmä	AO Lappia, LUOVI, Lapin AMK Työllisyys-yksikkö Useat työpaikkakäynnit Lapin TNO-palvelut Kesätapahtumat esim Easy Living in Kemi	Selviytymisleiri Sodankylän Jääkäriprikaati (2pv) NUOTTA-valmennus Nuoriso- ja luontomatkailukeskus Vasatokka Inari (4pv)
		Kalastus, laavuretket Luontoretket Hevostallikäynnit Melonta	Keskustelupiirit erilaisista teemoista		
		Tanssi Elokuvat Teatteri-yhteistyö Peli-illat	Sosiaalipalvelut- infot		
Sodankylässä Tapahtumien ja juhlien suunnittelu sisältyy toimintoihin Facebook- ja Instagram tai WhatsApp ryhmät viestintäkanavana	Bänditoiminta, kuoro, karaoke	Frisbeegolf, sulkapallo, sähkö, pihapelit Luisteluilta-iltapäivä Tanssi Sambaryhmä	Sosiaalipalvelut, TE-palvelut- infot Talous- ja velkaneuvonta	Lapin AO – Telma ja Valmar-ryhmät Oppisopimustoimiston kanssa ”Oppisopimusi-ilta-iltapäivä	Selviytymisleiri Sodankylän Jääkäriprikaati (2pv)
	Askartelu, ompelu, maalaus	Peli-illat ja visailut Elokuvat Improvisaatioilta	Hyvinvointi -, kauneus- ja terveysteemaillat Ilman ajanvarausta lääkäriille – ilta, Rentoutumisen Jooga Meditaatio	Seurakunnan nuorisotyön kanssa yhteisiä tapahtumia. Nuorisotyön harjoittelija Potkurissa	
		Kalastus, laavuretket Luontoretket Hevostallikäynnit	Avoimet ovet-päivät ja Nyyttarit Mimmien oma ilta	Työtreffit- tapahtumaan osallistuminen Lapin TNO-palvelut	NUOTTA-valmennus Nuoriso- ja luontomatkailukeskus Vasatokka Inari (4pv)
			Monikulttuurisuusteemaillat Afrikkalainen ilta	Amazing Race- nuorisotoimen kanssa Kesätapahtumat esim elokuvafestarit	

Taulukkoon koottujen ryhmätoimintojen iso määrä ja kirjo kertovat Kemlin ja Sodankylän POTKURI- kohtaamispaikoissa ja projektityöntekijöiden koordinoimina myös muissa ympäristöissä ja yhteistyösuhteina toteutuvan erilaisia kuntouttavia, osallistavia ryhmätoimintoja ja tutustumisia uusiin harrastus- ja vapaa-aikatoimintoihin. Kesäkauden 2016 aikana toimintoihin on tullut myös uusia nuoria. Kemissä on sosionomiopiskelija osana opintojaan toteuttanut maahanmuuttajataustaisten nuorten naisten toiminta- ja keskusteluryhmän, jossa oli jo alussa yllättävän suuri kiinnostus. Ryhmään on osallistunut kaikkiaan 12 naista. Sodankylässä toimintaan on tullut mukaan myös kehitysvammaisia nuoria aikuisia. Sodankylän sivukylissä asuu muutamia nuoria, jotka ovat monitarpeisia mielenterveyskuntoutujia ja tarvitsevat tukea, ohjausta ja kuntoutustoimenpiteitä oman elämän selkiyttämiseksi ja arjessa. Erilaisia ryhmätoimintoja toteutetaan osin myös yhteistyökumppaneiden esimerkiksi nuorisotyön, liikuntatoimen, sosiaalityön, TE-toimiston, seurakunnan, järjestöjen ja toisten alueella toimivien hankepartnereiden kanssa.

Elo-syyskuun vaihteessa toteutettiin yhteistyössä Sodankylän Jääkäriprikaatin kanssa ns selviytymisleiri. Yli yön mittaisella kahden päivän leirillä tutustuttiin varuskuntaan, saatiin hyödyllistä opetusta ja ohjausta selviytymisestä luonnossa ja haasteellisissa olosuhteissa. Varustautumista, pakkausta, patikointia, muonitusta ja yöpymistä sitten treenattiinkin aidoissa Pittiövaaran maisemissa.

Kaiken kaikkiaan toiminta on ollut vilkasta ja monipuolista. Nuoret ovat itse olleet suunnittelemassa, ideoimassa sekä toteuttamassa toimintaa yhdessä projektityöntekijän kanssa. Toiminnan suunnittelu on tapahtunut yksilö- ja ryhmätapaamisissa tai sosiaalisen median välityksellä. Sosiaalinen media on toiminutkin erittäin hyvänä työkaluna toiminnan suunnittelussa ja tiedonvälityksessä nuorten kanssa. Nuoret ovat saavutettavissa helpommin paikasta riippumatta eikä ennakolta varattuja aikoja tarvita. Sosiaalisen median kautta uskaltavat sellaisetkin nuoret, jotka ovat jumiutuneet syystä tai toisesta kotiinsa, tuoda esille ja ehdottaa uusia ryhmäkertoja, tapaamisia ja toimintoja. Kaikki hankkeen ryhmät ja toiminnot ovat muodostuneet nuorten omien ideoiden pohjalta tai niiden seurauksena. Ryhmät ovat toimineet ns siltana ja olleet tukena olemista erilaisissa tilanteissa sekä olleet keskustelufoorumeina nuorten kanssa. Erilaisten aktiviteettien ympärillä ryhmissä on tullut esille se, että on helppoa puhua mieltä askarruttavista asioista tekemisen ohessa tai sen jälkeen. Näin nuori voi saada kaipaamiaan neuvoja ja apua. Nuorten palautteen mukaan tekemisen ohella käytävät keskustelut koetaan helpoimmiksi.

Nuorten ryhmätoiminta, kiinteät kontaktit ja yhteistoiminta nuorten kanssa työskentelevien eri yksiköiden ja yhteistyökumppaniorganisaatioiden työntekijöiden ja hankekumppaneiden kanssa on edelleen edistänyt hankkeen tavoitetta, nuorten sosiaalista kuntoutumista antaen heille voimavaroja ja vahvistavia kokemuksia koulutus- ja urapoluille. Puolentoista toimintavuoden jälkeen voidaan todeta, että SoKuhanke on paikkansa ja tarpeellisuutensa osana palvelujärjestelmää näyttänyt toteen, ollen lähellä nuorta ja sijoittuen jouhevasti erilaisten sosiaali-, terveys- ja nuorisotyön sekä työvoimapaalveluiden rinnalle, rakentavassa yhteistyön hengessä.

*Japanin teemaryhmä -
aiheena ruokakulttuuri*

*Tutustuminen
terveelliseen ruokaan*

*Kädentaitoja ja
askartelua*

Jousiammuntaa

NUORTEN ASKELEITA KOULUTUS- JA TYÖELÄMÄPOLUILLE

Koulutus- ja työelämäpolkuja löytyy useita erilaisia. Nuorilla on usein keskeytyneitä opintoja ja keskeytyneitä työsuhteita. Nuorilla on ollut esimerkiksi sellaisia tilanteita, että on oltu kotona useita vuosia, mutta hankkeeseen mukaantulon jälkeen on rohkaistuttu lähtemään työkokeiluun sellaisen mahdollistuessa. Työkokeilu on voinut kestää montakin kuukautta nuoren omasta halusta johtuen, jonka jälkeen nuori on päässyt palkkatukityöhön. Kesällä 2016 kolme projektimme nuorta työllistyi kuudeksi kuukaudeksi Kemin työllisyyspalveluyksikön kautta palkkatukityöhön kaupungin työtehtäviin, jonka jälkeen heitä on työllistynyt avoimille työmarkkinoille. Osa nuorista on lähtenyt toisen asteen oppilaitokseen opiskelemaan ja osa on jatkanut opintojaan ammattikorkeakoulussa.

Työ on tuonut palkkatukityöllistetyille nuorille arkeen järjestystä ja rutiinia, työn mukana paremman toimeentulon, itsevarmuutta ja uusia kavereita. Työkokemus, jonka voi nyt kirjata CV:hen nähdään todella hyödylliseksi, vaikka se ei olisikaan ihan sitä koulutusta vastaavaa työtä. Työtehtäviin soveltuvaa koulutusta ei kaikilla ole ollut, mutta se ei ole ollut esteenä, koska työtehtäviin on opastettu ja perehdytetty hyvin. Muutama nuori on saanut työkokeilupaikan hankkeen kautta, kun on käyty vierailuilla työpaikoilla tai se on mahdollistunut verkostoyhteistyön tuloksena. Nuoret ovat kokeneet tärkeänä, että, projektityöntekijä on ollut mukana tukena.

”Voi vinkata jatkossakin työmahdollisuuksista ja eri reiteistä työelämään, se kontaktien saaminen on tärkeää”

NUORTEN KOKEMAA JA KERTOMAA

Sosionomiopiskelija osana harjoitteluaan haastatteli hankkeen toimintoihin osallistuneita nuoria ja projektityöntekijät ovat myöskin koonneet palautetietoa hankkeen aikaan. Potkureiden toimintaan osallistuneet nuoret kertovat, että hankkeessa mukana oleminen on tuonut kaiken kaikkiaan mielekästä tekemistä, ryhtiä ja vaihtelevuutta arkeen. Osa kertoo löytäneensä hankkeen toimintojen kautta tiensä uuden harrastuksen pariin ja tietävänsä paremmin missä voi mitäkin harrastaa. Erilaiset vierailukäynnit ovat vaikuttaneet siihen, että paikat ovat tulleet tutuiksi ja tiedetään kontaktit paremmin. Osa nuorista on saanut varsinkin leireille osallistuttuaan aivan uudenlaisia kokemuksia ja elämyksiä. Uusia tuttavuuksiakin on toimintojen kautta tullut solmittua.

Osalla nuorista on toiveena lähteä opiskelemaan ja osalla päästä töihin. Valmistuminen nykyisistä opinnoista ammattiin siintää tietysti mielessä. Työkokeilut ja kuntouttava työtoiminta nähdään vaihtoehtoina, jos ei muuta ole. Yrityksen perustamisen näkee osa nuorista mahdollisena vaihtoehtona, ellei muuten työllistyisi. Toiselle paikkakunnalle muuttaminenkin on käynyt useamman nuoren mielessä joko työn tai kavereiden perässä tai silkasta mielenkiinnosta uutta paikkakuntaa kohtaan. Kavereiden saaminen on myös tavoitteena ja Potkurit nähdään siinä kohden oivana sosiaalistumisen paikkana.

Osa nuorista haluaa, että projektityöntekijä olisi mukana viranomaistapaamisissa. Potkurin kautta haluttaisiinkin toteutettavan nykyistä enemmän opinto- ja vierailukäyntejä, joista voi poikia polkuja työelämään. Osalle tuki on jatkossakin sitä, että halutaan saada tukea ja ohjausta tekemisen muodossa vapaa-ajalle ja rytmittämään arkea. Potkurit koetaan sellaisina, että jos tulee vähäisempiäkin tuen tarpeita, voi kääntyä sitten sen puoleen. Nuoret tarvitsevat konkreettista tukea päästääkseen ja motivoituakseen kiinni yhteiskuntaan eli paikkoja, joissa he voivat olla oman kodin lisäksi ja ihmisiä, jotka auttavat heitä tarvittaessa. Mielialojen heilahtelut ovat usein syynä elämäntilanteen vakiintumattomuuteen. Ahdistus, masennus, sosiaalisten tilanteiden vaikeus, koulukiusaaminen, pelkotilat, unettomuus yms. asiat häiritsevät normaalin elämän elämistä, joka on kuitenkin toiveena kaikilla nuorilla tulevaisuutensa suhteen.

”vaihtelevuutta arkeen”

”sain töitä”

”mukavaa tekemistä”

”työtä ei tuputeta”

Nuorten mielestä vapaaehtoinen osallistuminen ja hankkeen ajatus sitoutumattomuudesta ovat hyviä asioita. Saa päättää itse mihin osallistuu ja kuinka paljon on mukana Potkurin toiminnoissa ilman sanktioita osallistumattomuudesta.

”Ei ole tiettyjä puhelinaikoja”

”Ei olla lippulappusten varassa”

”*Se on sitä nykyaikaa*” sanoo osa nuorista ja he viittaavat siihen, etteivät ole edes ajatelleet ”somettamisen” olevan mitenkään epätyypillinen tapa olla yhteydessä työntekijään. Sosiaalinen media yhtenä kanavana nuorten mielestä on todella hyvä juttu. Se on helppo ja nopea tapa olla yhteydessä ja se myös auttaa madaltamaan kynnystä siinä, että ottaa itse yhteyttä työntekijään. Nuoret kokevat, että somen kautta pysyy hyvin kärryllä siitä, mitä Potkureissa on meneillään varsinkin, kun infoa tulee yksityis- ja ryhmäviestein. Viestittelystä nuoret sanovat reaaliaikaisuuden olevan jutun juju. Puhelin pärähtää viestin saapumisesta kun tulee esimerkiksi Facebook Messengeriin tai WhatsAppiin. Seinäpäivitykset, joissa usein on tiedotettu viestien lisäksi toiminnoista, kuitenkin menevät osalla nuorista joskus niin sanotusti ohi, ellei uutisvirtaa seuraile aktiivisesti tai vieraile Potkurien profiilissa. Muut yhteydenpitotavat kuten puhelimella soittaminen nähdään myös tärkeinä, koska viestit voi joskus käsitellä väärin ja aina ei ole nettiä käytössä. Tapaamiset koetaan myös tärkeiksi varsinkin suunniteltaessa toimintaa ja puhuttaessa tärkeistä henkilökohtaisista asioista.

Kemin Potkurin halutaan jatkavan toimintaa samaan malliin kuin tähänkin asti ja toivetta on, että hanke jäisi jotenkin elämään sitten kun hankekausi päättyy. Osa sanoo, että Kemissä ei järjestetä nuorille aikuisille tarpeeksi toimintaa tai voi olla niin, että niiden tiedotus ei vain yllä heidän korviinsa. Potkurin toiminta nähdään tarpeel-

lisena juuri sen takia. Toivetta on, että Potkurin kautta saisi opastusta siihen, mitä kaikkea Kemissä voi tehdä ja mitä on suunnattu nuorille aikuisille. Potkurin halutaan olevan myös paikka, jossa nuorta autetaan reitillä työelämään. Osa sanoo, että SoKu-hankkeesta voisi tiedottaa vielä nykyistä enemmän. Tämä johtunee siitä syystä, että puskaradion kautta nuori on kuullut hankkeesta ja sen toiminnoista eikä muuten olisi löytänyt mukaan.

”keilaus on lähteny mun sanomisista ja sulkapallo - - Sodankylän reissukin”

Potkureiden toiminnoissa olevat nuoret kertovat, että he saavat ja pystyvät vaikuttamaan siihen, mitä tehdään hankkeessa. Osa nuorista ehdottaa paljonkin ideoita, mitä voitaisiin tehdä ja kertoo kiinnostavista asioista. Osa sanoo, että oma vaikuttaminen on sitä, että valitsee kiinnostavimmat toiminnat Potkureiden tarjonnasta ja lähtee sitten niihin mukaan. Toiminnan suunnitteluun on jossakin määrin kuitenkin vaikuttanut osaltaan jokainen nuori, koska alkuhaastattelussa on kertonut omista mielenkiinnon kohteista ja harrastuksista, jotta projektityöntekijä osaisi kohdentaa ja miettiä sopivia toimintoja itse kullekin. Nuoret sanovat, että he voivat itse päättää, kuinka paljon ja mihin osallistuvat. Elämäntilanteistaan riippuen osa nuorista haluaa enemmän vapaa-ajalle toimintaa Potkureiden kautta ja osa taas näkee Potkureiden auttavan arkirytmien hallinnassa.

”olen alkanu käydä laulutunneilla”

”jousiammunta tuli takas”

” oppii ottamaan myös toiset ihmiset huomioon”

Siispä nuorten kokemukset ovat olleet moninaisia ja jopa aivan mahtavia. Aina on ollut kivaa ja mukavaa, nuoret ovat erilaisia ja erilaisista ympäristöistä. Potkureiden toimintojen kautta osa nuorista on löytänyt uuden harrastuksen tai vanhan harrastuksen pariin takaisin. Potkureiden toimintojen kautta onkin hyvä päästä kokeilemaan uusia juttuja, koska silloin voi testaila, mikä voisi kiinnostaa.

YHTEISTYÖKUMPPANEIDEN KOKEMUKSIA

Soku-hanke koetaan tärkeänä yhteistyökumppanina luoden uuden käsiparin yhteistyössä samojen asioiden äärellä. Yhteistyökumppanit ovat olleet myös avoimia ja valmiita lähtemään mukaan toimintaan. Hanke koetaan avoimena ja ghyvin ulosviestivänä. Hankkeessa mukana olemisesta koetaan olevan hyötyä nuoren itsetunnon vahvistumiselle ja rohkeudelle olla mukana toisten ihmisten kanssa. Hankkeet ovat tätä päivää ja niiden merkitysten nähdään kasvavan. SoKu-hankkeen kanssa on tehty ja halutaan jatkossakin tehdä yhteistyötä yhteisin ryhmin ja tapahtumin silloin kun on yhteinen kohderyhmä kyseessä. Yhteistyökumppanit kannustavat jatkossa vielä lisäämään yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa. Toivetta on, että hanke jäisi jotenkin elämään hankekauden päätyttyä. Ideoita on jo viety kehittäjäasiakastoiminnan piiriin. Osana hankkeen arviointi- ja tutkimustyötä tullaan tutkimaan ja kokoamaan

tarkemmin niin nuorten kuin heidän kanssaan toimivien yhteistyökumppaneiden kokemuksia hankeyhteistyöstä ja visioita tulevaan, jota iso sote-uudistustyö osaltaan on määrittämässä.

Rakenteellisesti Soku-hanke näyttää sijoittuvan työvoimapalveluiden ja erilaisten muiden julkisten palveluiden rajapinnalle, Hankkeen toiminta on osoittautunut nuorille tarpeelliseksi ja verkostotyö tuottaa hankkeelle uusia asiakkaita ja toiminta-aihiota. Hankkeen työntekijät ovat tehneet aktiivisesti kontaktointia ja integroituneet hyvin nuorten kanssa toimivien tahojen kanssa liittymällä mm yhteistyöryhmiin ja vaikuttamistoimintaan.

LÄHTEET

S20203 SOKU- Nuorten työelämäosallisuuden ja sosiaalisen kuntoutuksen kehittäminen 2015-2018 (ESR). Seurantareportit 2015-2016. EURA 2014-järjestelmä.

Isometsä, Pirjo ja Raappana Mikko 2016. Nuorten haastatteluaineisto. S20203 SOKU-hanketallenne. Kemi.

Pulju, Kaisu ja Raappana, Mikko 2015. Hankkeen osatoteutusten toimintakertomukset vuosilta 2015-2016. SOKU-hanketallenteet.

Potkurissa

Maanantaina 11.4.2016 klo 12-14
(Kittisenrannan boulu, seinäkellon alla oleva pieni ovi)
Mietithö mitä tehdä tulevaisuudessa?
Tule tapaamaan ilman ajanvarausta!

**Sosiaalitoimen Pirjo Wikströmiä
ja
TE-toimiston Päivi Hietasta**

Voit saada tietoa esimerkiksi:
Kuntouttavasta työtoiminnasta
Työskelystä, Työllistymisestä
Koulutuksesta, Toimeentulokuesta
Yms. Mietä aikaruttavista asioista

Ohjelmaa Sodankylän
Potkurissa

POP UP OLKKARI

NY RILLATAAN!
City Rillaus!

**Yhteistyössä Potkurin kanssa Argos Kemian Etelänuorisotyö ja
Kemin kaupungin nuorisotyö**
(Savotale, Valtakatu 11, 1 kerros)

Ke 22.6.2016 klo17-20
Juhannusviikko!
Lisätietoa Mikolta 0407017785

Tapahtumia Kemian
Potkurissa

TAITAVA KOKKI
25.11.2016
KLO 11 - 16

Ruuan suunnittelu ja valmistus
kaupasta ruokapöytään
Ilmoittautuminen 21.11. mennessä
max 8 henkilöä

TAITAVA TALOUDEHOITAJA
9.12.2016
KLO 11 - 16

Haluatko säästää rahaa?
Taloudenhoitajan riskit ja nixsit

TAITAVA VERKOSTOITUJA
9.12.2016
KLO 11 - 16

Lähde toisten mukaan liikkumaan
tai nauttimaan musiikista
9.12. päivän ohjelmiin ilmoittautuminen
5.12. mennessä, max 20 henkilöä

Pajikka: Jukolan päihäkeskus, Nakkurintie 17, Kemi
Ilmoittautumiset Jari Savikajalle s-posti: jari.savikaja@kemi.fi
tai tekstiviestillä numeron 040 6620476

Taitavaa toimintaa yhdessä

Ovet avoinna
Sodankylän Potkurissa

Potkurissa tapahtuu

Avoimet ovet 14.12.2016
Klo 18.00 alkaen

Kittisenranta, seinäkellon alla olevat portaat ylös ja ovesta sisään!
Lisätietoa Kaisulta puh. 040-703 53 68
Tervetuloa kaikki mukaan!

**Tule tutustumaan ja ota kaverisi
matkaan!**

TUPA- TULEVAISUUSPAJA KOSMOKSESSA

Rauno Pietiläinen & Rauni Rätty

MITÄ ON TUPA-TOIMINTA?

Hankkeen toiminta-aikana on käynyt yhä selvemmin ilmi, että nuorten palvelujärjestelmät ovat sirpaloituneet ja eri viranomaiset ja yhteisöt hoitavat pitkälti kukin oman osuutensa palveluista. Siten kokonaisvaltainen, asiakkaan tarpeista ja hänen asettamista tavoitteista lähtevä palvelun tuottaminen ja järjestäminen ei aina toimi nykyisessä palvelujärjestelmässä. Se toimii kuitenkin näiden kokemusten perusteella paremmin pienellä paikkakunnalla esimerkiksi Sodankylässä kuin isommalla paikkakunnalla Kemissä. Mikäli asiakas ei osaa tuoda oleellisia asioita esille oikeaan aikaan oikeassa paikassa tai jos hän on elämäntilanteessaan osittain toiminta- ja yhteistyökykyinen, on hänellä riski ”pudota tuolien väliin”.

Kun nuoren ja nuoren aikuisen elämäntilanteessa on monia erilaisia sosiaalisia tai psykologisia pulmia, saattavat ne erityisesti vaikeuttaa oikeiden palvelujen saamista, joka usein myös edellyttää aktiivisuutta, osaamista, omatoimisuutta ja kykyä perustella tarpeensa kirjallisesti joko asiakasvastaanotolla tai verkossa. Erityisesti palvelujen lisääntyvä siirtyminen verkkopalveluiksi muun muassa työhallinnon ja Kelan palveluissa on lisännyt joidenkin nuorten aikuisten riskiä ajautua palvelujärjestelmien ulkopuolelle. Oikeiden palvelujen saannin pitkittyessä ammattitutkinnon suorittaneenkin nuorenkin mieli masentuu ja maailmankuva kapenee. Nuori voi myös alkaa paeta virtuaalitodellisuuteen ja pelimaailmaan, mikä toisaalta saattaa tuoda vertaistukea, mutta mikä ei aina ole yhteiskunnan kannalta rakentavaa tai toivottavaa.

Nuorten aikuisten kohdalla on tarpeellista ajatella, että nykyisestä elämäntilanteesta riippumatta tulisi työelämysuhteen olla kaikkien tavoitettavissa jossakin muodossa ja jossakin vaiheessa tulevaisuutta. Osalla nuorista se voi merkitä pitkää ja selkeää uraa jollakin työalalla, mutta osalle se voi merkitä osa-aikaista osallisuutta työelämässä tai pätkätyöllisyyttä monissa eri ammateissa.

Nyt Soku-hankkeen ollessa puolimatassa, olemme havainneet, että tarvitaan kokonaisvaltaisempaa tutkimus- ja ohjaustukea erilaisissa psykososiaalisissa kysymyksissä, jotta sosiaalisen kuntoutuksen tarpeessa olevat nuoret löytävät realistisia ituja tulevaisuuden suunnalleen, joko opiskelu- tai työelämysuhteelleen. Lisääntyvä globaalinen kilpailutalous sekä uusien maahan muuttaneiden suomalaisten määrän kasvu haastavat kokonaisvaltaisempaan ja sosiaalitieteiden lähtökohdista vahvempaan tukeen ammattien valinnoissa ja työelämysuhteissa.

Näistäpä edellä kuvatuista syistä on hankkeessa sosiaalisen kuntoutuksen kakkosvaiheena päätetty perustaa TuPa- TulevaisuusPaja- toiminta. Se toimii joulukuusta 2016 alkaen hankekauden loppuun saakka Lapin ammattikorkeakoulun opetustiloissa. Tila sijaitsee Kosmos –talossa minkä naapurissa toimii myös ammattiopisto Lappia. Oppilaitoksen kirjasto on myös projektin asiakkaiden käytössä.

Sosiaalisen kuntoutuksen prosessin sisältöalueiden ja työmenetelmien mallintaminen ns tuotepaketiksi on keskeinen konkreettinen tavoite hankkeessa. Mallinnustyön lähtökohtina ovat nykyiset yhteistyökäytännöt ja niiden tarkasteleminen sekä pyrkimys tiiviiseen yhteistyöhön nuoren kanssa toimivien verkosto-osapuolten kesken. Prosessi alkaa kokonaisvaltaisella nuoren elämäntilanteen ja palvelutarpeen selvittämisvaiheella, jossa on tärkeää saada nuori itse mukaan selvittämään tilannettaan yhteisen ymmärryksen rakentamiseksi. Keskeistä tässä tärkeässä aloitusvaiheessa on avoimuus ja positiivisuus eli kiinnitetään erityisesti huomio nuoren vahvuuksiin, voimavaroihin, toiveisiin ja hyväksi koettuihin asioihin. Mielestämme panostus alkuvaiheessa antaa suuntaa ja eväitä jatkoon eli varsinaisen kuntoutuksen suunnitteluun ja toteuttamiseen. Tässä vaiheessa voidaan hyödyntää erilaisia osallistavia ja toiminnallisia työmenetelmiä herättämään nuoren tavoitteellisia ajatuksia. Sosiaalisen kuntoutuksen työssä olennaista on myös asiakastyön työote. Peruslähtökohtana kaikessa kuntoutuksessa on avoin, aito kohtaaminen, joka parhaimmillaan tukee nuoren asiakkaan omaa toimijuutta – kenties aivan ensimmäistä kertaa.

Nuoren tullessa TuPaan tulee hän sinne itse määrittelemänsä verkoston tuella. Ensimmäisestä kerrasta lähtien Kemin kaupungin työllisyyspalveluyksikkö ja tulevaisuudessa myös Sodankylän kunnan vastaava yksikkö asiantuntijoinen ovat tuke-
massa nuoren aikuisen tulevaisuuden suunnittelua. TuPa-toiminnassa tarjotaan sosiaalityön ja työelämän psykologian asiantuntija-apua hankkeen projektipäällikön ja asiantuntijatehtävissä toimivan yliopettajan työnä. Ammattikorkeakoulun hyvinvointialan opiskelijat osallistuvat soveltuvin osin nuoren tulevaisuuden suunnitelmia tukeviin toimiin ja ohjaustyöhön. Suunnitelmien selkeytyessä nuori aikuinen saattaen vaihdetaan kuntien työllistämispalveluihin, säätiöiden palveluihin, työelämään, opiskeluun tai joissakin tapauksissa muihin palveluihin esimerkiksi hänen tarvitsemaansa hoitoon tai kuntoutukseen.

TUPA –TOIMINTAA VERKOSTOTYÖNÄ

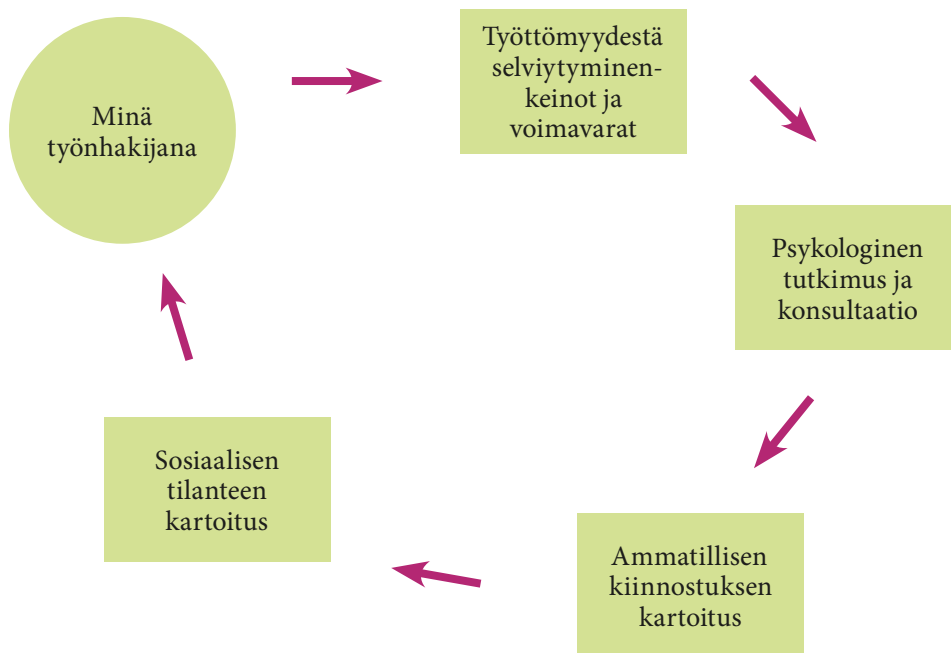
Hankeen toiminnoissa on erilaisissa elämäntilanteissa olevia nuoria ja nuoria aikuisia. Osa heistä on pitkään työttömänä olleita tai kokonaan vailla työkokemusta olevia nuoria aikuisia, joilla on useampikin ammattitutkinto suoritettuna. osa suunnittelee tulevaa ammattiaan ja sitä varten on tärkeää saada työkokemusta vaikka lyhyenkin ajan. Näiden nuorten osalta Kemin kaupungin työllisyyspalveluyksikön asiantuntijat tulevat mukaan TuPa – toimintaan osana verkostoa, vastaavanlainen yksikkö on perusteilla myös Sodankylässä. Useat pitkään työttömänä olleet nuoret ovat ensisijaisesti TE – toimistojen asiakkaita. Näissä tapauksissa asiakkaan aloituspalaveriin kutsutaan TE-toimiston työntekijä.

TuPa – toiminnassa nuori asiakkaana ostetaan keskiöön hänen oman elämänsä suunnittelussa. Tällä tavalla edistetään asiakkaan voimaantumista ja oman elämän hallinnan kokemuksia. Ympärillä oleva verkosto tukee asiakkaan ajattelua ja suunnittelua tuomalla oman ammatillisen näkemyksensä asiakkaan työelämäsuhteesta ja tulevaisuuden näköaloista. Toimintaa suunnitellaan nuorten kanssa. Verkoston rooli on tukea ja ohjata suunnittelua. Verkoston tukihenkilöt nuori asiakkaana määrittelee pääasiassa itse tilanteen ja tarkoituksenmukaisesti. Näitä voivat olla esimerkiksi sosiaalitoimi, etsivä nuorisotyö, oppilaitoksen opiskelijahuolto, mielenterveystoimisto tai työhönvalmennussäätiö. Heidät pyritään kutsumaan mukaan aloituspalaveriin.

SOSIAALISEN KUNTOUTUKSEN VAIHEET

TuPa –toiminnassa nuori pääsee osalliseksi prosesseihin, jotka tuottavat hänelle tietoa oman tulevaisuuden suunnittelun tueksi. Tällaisia prosesseja ovat mm. psykologinen tutkimus ja konsultaatio asiakkaan tarpeiden mukaan sekä ammatillisen suuntautumisen ja ammatillisten intressien selvittäminen (testit, yksilö- tai ryhmäkeskustelut), sosiaalisen tilanteen kartoitus (yksilö- ja ryhmäkeskustelut, YKS –työvälaineet, Kykyviisari ym). Pienryhmissä pohditaan yhdessä työttömyydestä selviytymisen yksilöllisiä keinoja ja saadaan vertaistukea sekä asiantuntijaohjausta. Tuvassa harjoitellaan ja voidaan simuloida erilaisia työnhaku- ja työhaastattelutilanteita opiskelijoiden ohjaamana. Tulevaisuuden suunnittelua tuetaan opiskelijoiden ohjaamalla tehtävillä sekä vertaistuen keinoin.

Tarkoituksena on, että aloituspalaverissa asiakas määrittelee omat tavoitteensa työelämäosallisuuden ja palvelutarpeiden suhteen, jolloin verkosto pyrkii tukemaan hänen realistisia valintojaan. Palveluohjaus TuPa –toimintaan tapahtuu sekä organisatioiden että verkostojen kautta. Esimerkiksi TE – toimisto voi halutessaan käyttää TuPaa asiantuntijana asiakkaan työllistymissuunnitelmien edistämisessä. Asiakkaan verkosto osallistuu asiakkaan tukena sekä suunnittelu- että arviointipalaveriin. Asiakkaan TuPa –prosessin pituudeksi on arvioitu 3-6 kuukautta, mutta se voi jatkua pitempäänkin esimerkiksi erilaisina työllistymistä tukevana palveluina. Perinteisten toimistotyyppeistä tapaamisten ohella nuori pyritään tapaamaan joko hänen kotonaan tai nuoren itse määrittämässä muussa hänelle merkittävässä arkiympäristössä. Tällä tavalla päästään lähelle nuorten aikuisten elin- ja kokemusmaailmaa ja sitä todellisuutta, jossa he elävät. Tukena voidaan käyttää myös erilaisia yksilökeskeisen suunnittelun. YKS-työvälaineitä.

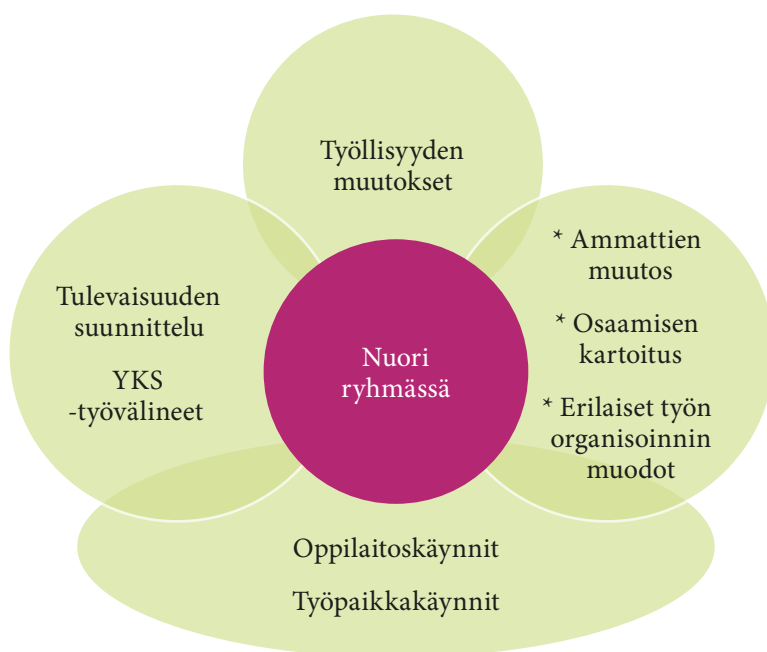

KUVIO 2. Asiakkaan prosessit TuPa –toiminnan kartoitus- ja ajatustyöpaja -vaiheessa

Kuviossa on kuvattuna nuoren elämäntilanteen kartoitusvaiheen keskeiset prosessit, joiden tavoitteena on tuottaa realistista tietoa oman elämän suunnittelun tueksi.

YHTEISKUNNAN MUUTOS JA NUOREN ELÄMÄNTILANNE VUOROPUHELUSSA

TuPa –toiminnan yksi tarkoitus on laajentaa prosessiin osallistuvan nuoren tietoisuutta yhteiskunnan muutoksista ja erityisesti työelämän muutoksista sekä tarjota erityisesti ryhmämuotoisesti foorumi oman paikan ja aseman määrittelyyn tässä muutoksen kiertokulussa. Häntä tuetaan myös arvioimaan muutosten suhdetta omaan elämäntilanteeseen ja auttamaan häntä hyppäämään itselle sopivaan junaan.

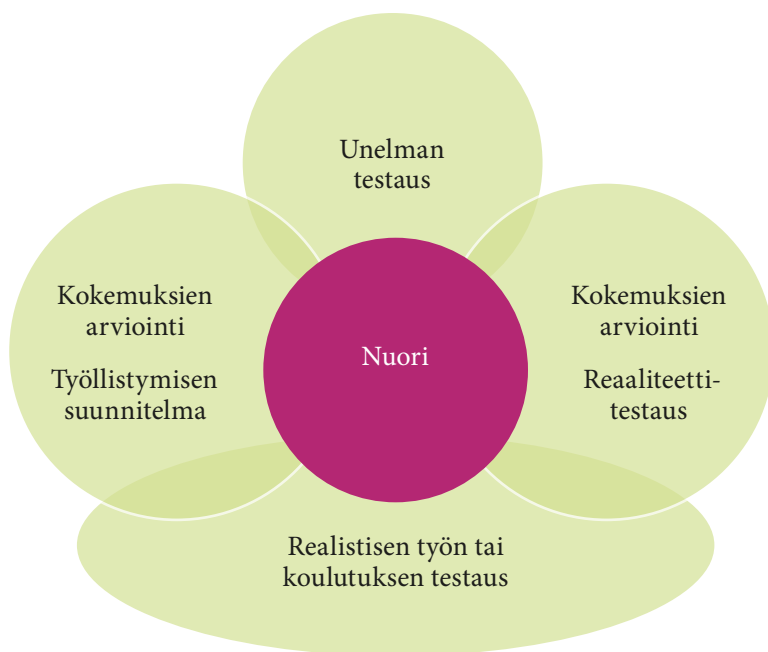
KUVIO 3. Keskeiset teemat ja työmuodot yhteiskunnan muutoksien tutkimisessa

Kuviosta näkyy, että tämän vaiheen tarkoitus on laajentaa nuoren käsityksiä yhteiskunnan keskeisistä muutoksista ja niiden vaikutuksista oman elämän ja työelämäsuhteen suunnitteluun. Se sisältää opetuskeskusteluja, tutkivaa oppimista, vertaisryhmätyöskentelyä, käytännön tutustumista opiskelu- ja työelämään.

UNELMIEN JA REAALITEETTIEN TESTAUSTA

TuPa -toiminnassa nuorelle tarjotaan mahdollisuus unelmien testaukseen, niiden realistisuuden arviointiin sekä todellisten lähimahdollisuuksien kokeiluun työelämässä. Tämä kuntoutuksellinen vaihe pitää sisällään suunniteltuja, tavoiteltuja toimenpiteitä ja palveluja, jotka auttavat nuorta kohti omia kuntoutumistavoitteitaan. Sosiaalisen kutoutumisprosessin tavoitteiden toteutumista on arvioitava, jotta tavoitteiden saavuttamiseen ajateltuja keinoja ja toimintoja ja välineitä voidaan suunnata ja muokata uudelleen. Käytännössä prosessin vaiheet luonnollisesti limittyvät toisiinsa.

Tämä prosessi aloitetaan kahden viikon työ- tai koulutuskokeiluna unelmien työpaikassa. Kokemuksia ja suunnitelman realistisuutta arvioidaan sekä yksilö- että ryhmäkeskustelujen kautta. Tämän vaiheen jälkeen nuoret testaavat työ- tai koulutuskokeiluna realistista lähiajan työpaikkaa vähintään 4 viikon ajan. Jakso päättyy yksilölliseen ja ryhmämuotoiseen arviointitilaisuuteen, minkä pohjalta nuori laatii itselleen työllistymis- ja toimenpidesuunnitelman ja jota arvioidaan loppupalaverissa yhdessä verkoston kanssa.

KUVIO 4. *Omien unelmien ja realististen toiveiden testaus työ- ja koulutusmaailmassa*

Kuvio kertoo, että nuorelle tarjotaan mahdollisuus osallistua prosessiin, missä hän joutuu kohtaamaan unelmat ja todellisuuden suhteessa työelämään. Ohjaajat tukevat nuorta hänen realististen lähiajan suunnitelmien laatimisessa.

Nuoren TUPA –prosessi päättyy verkostopalaveriin, missä nuori esittelee työllistymissuunnitelmansa verkostolle. Verkoston asiantuntijat arvioivat, miten he osaltaan voisivat tukea nuoren suunnitelmaa. Palaverissa pyritään molemminpuoliseen sitoutumiseen suunnitelman toteuttamisessa.

YHTEENVETOA

TuPa-toiminta käynnistyi joulukuussa 2016, joten suunnitelman testaus ja pilotointi on viimeisen hankevuoden 2017 mittainen. Toiminnalla on sekä yksilöllisiä että yhteiskunnallisia tavoitteita ja näiden saavuttamista ja toiminnan tuloksia tuleekin hankkeen loppuvaiheen arvioinnissa tarkastella monipuolisesti. Kyseessä on itse asiassa rakenteellinen sosiaalityö, jonka yhtenä tehtävänä on tuoda esille tietoisuutta nuorten elämästä ja todellisuudesta sekä niistä rakenteista, joissa tämän päivän nuoret ja nuoret aikuiset elävät. Ja tässä asiakokonaisuudessa tarkastellaan ja punnitaan ”koeponnistetun TuPa-toiminnan” onnistumista sosiaalisen kuntoutuksen työmallina.

Toisena rakenteellisen sosiaalityön menetelmänä hankkeessa on nuorten kokemustoimijuus. Heidän kanssaan keskustellaan ja heitä kuullaan eri foorumeissa kokemuksistaan työssä, opiskelussa, asioinnissa ja palveluiden käyttäjinä sekä heidän nä-

kemyksiään palveluiden järjestämiseen ja toteutukseen liittyvistä kehittämistarpeista. Näin vahvistetaan ja mahdollistetaan heidän osallisuuttaan ja toimijuutta.

Keskeinen rakenteellisen sosiaalityön osa on hyvä verkostotyö eli palvelujärjestelmän koordinaation sujuvuus. Se on avain palveluiden parantamiseksi. Hankkeessa on erittäin paljon hyviä kokemuksia nuorten kanssa toimivien tahojen yhteistyöstä molemmilla hankepaikkakunnilla ja tätä koordinaatiotyötä edelleen kehittämme. Olemassa olevia verkostoja, niiden roolia ja työtapoja vahvistetaan eikä ole tarvetta uusien verkostojen luontiin. Tosin tulevaisuus on monin osin tässä vaiheessa avoin ison rakenteellisen sote- ja maakuntauudistustyön savotassa. Siinä olemme mukana!

LÄHTEET

- Järvikoski A. ja Härkäpää K. 2013. Monimuotoinen kuntoutus ja sen käsitteet. Raportteja ja muistioita (STM): 2013:43. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3457-3>. Helsinki. Tulostettu 25.3.2015.
- S20203 SOKU- Nuorten työelämäosallisuuden ja sosiaalisen kuntoutuksen kehittäminen 2015-2018 (ESR).TuPa-Tulevaisuuspaja, toimintasuunnitelma 16.11.2016. Työpaperi, Lapin AMK Oy.
- Tuusa, Matti & Ala-Kauhaluoma, Mika (2014) Selvitys nuorten sosiaalisesta kuntoutuksesta. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 42. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

KIRJOITTAJAT

ISOMETSÄ, PIRJO
sosionomiopiskelija
Lapin AMK

LINDH, JARI
YTT, apulaisprofessori
asiantuntija SOKU-hanke
Lapin yliopisto

PIETILÄINEN, RAUNO
FT, yliopettaja
asiantuntija SOKU-hanke
Lapin AMK

PULJU, KAISU
restonomi (AMK)
projektityöntekijä SOKU-hanke
Seita-säätiö

RAAPPANA, MIKKO
sosionomi (AMK)
projektityöntekijä SOKU-hanke
Meriva SR

ROMAKKANIEMI, MARJO
YTT, Tutkimuspäällikkö
asiantuntija SOKU-hanke
Lapin yliopisto

RÄTY, RAUNI
KM, lehtori
projektipäällikkö SOKU-hanke
Lapin AMK

Tähän artikkelikokoelmaan on koottu niin teoreettista kuin käytännön kokemustietoakin. Julkaisu on käyttökelpoista luettavaa nuorille ja heidän kanssaan toimiville ammattilaisille, hankkeen yhteistyökumppaneille ja hyvinvointialan opiskelijoille.

SOKU - Nuorten työelämäosallisuuden ja sosiaalisen kuntoutuksen kehittäminen – hankkeen (ESR) toiminta alkoi maaliskuussa 2015, ja se jatkuu tammikuun 2018 loppuun saakka. Hankkeen päätoteuttajana on Lapin ammattikorkeakoulu ja osatoteuttajina ovat Meri-Lapin työhönvalmennussäätiö Kemissä, Seita-säätiö Sodankylässä ja Lapin yliopisto.

Hankkeen päätavoitteeksi asetettiin nuorten ja nuorten aikuisten työelämäosallisuutta ja toimijuutta edistävä sosiaalisen kuntoutuksen toimintamallin kehittäminen sellaisille alle 30-vuotiaille nuorille aikuisille, joilla on erilaisia työ- ja toimintakyvyn vajeita. Hanke on maakunnallinen yhteistoimintahanke.

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

SEITA
S Ä Ä T I Ö

LAPIN AMK⁷
Lapland University of Applied Sciences

